БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

1961 ч. ИЮЛЬ 4 ВТОРНИК № 156 (4946).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 2 көп.

Көрей Улус-Демократтыг Республиканың партия-чазак төлээлери Киевте барган

КИЕВ. (СЭТА). Көрейниң Күш-ажылчы партиязының ТК-зының даргазы, КУДР-ниң Министрлер кабинединиң даргазы эш Ким Ир Сенге баштаткан КУДР-ниң партия-чазак төлээлерин Совет Украинаның найысылалы — маадыр хоорай Киев июль 2-де улуг хүндүлээчел чорук-биле уткуп алган.

Вокзал чаныныҢ шөлүнге ажылчы чоннарның мун-мун төлээлекчилери чыглып келгеннер. Оларның холдарында боодал чечектер. КУДР-ниң, ССРЭ-ниң болгаш УССР-ниң туктары.

КУДР-ниң партия-чазак төлээлерин уткуп алыры-биле СЭКП ТК-ның Президиум кежигүнү, Украинаның КП ТК-зының бирги секретары Н. В. Подгорный, УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. В. Шербицкий, Украинаның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң секретарылары, министрлер болгаш албанның өске-даа кижилери четкилеп келген.

Эштер Н. В. Подгорный, В. В. Шербицкий олар эштер Ким Ир Сен-биле, Ф. Р. Козлов-биле, КУДР-ниң партия-чазак төлээлери-биле чылыг, акы-дуңмачы ёзу-биле мендилешкеннер. Бичии уруглар аалчыларга чечектер тудусканнар.

Н. В. Подгорный биле Ким Ир Сен чугаалар солушкан.

Оон соонда эштер Ким Ир Сен, Ф. Р. Козлов, Н. В. Подгорный, В. В. Шербицкий олар ажык машинага олургаш, хоорайже чорупканнар. Чораан оруунун бүгү дургузунда аалчыларга болгаш совет удуртукчуларга маадыр хоорайның он-он мун ажылчы чоннары байыр чедирип, байыр чедирген кыйгылар чаңгыланып турган.

Ол-ла хүн КУДР-ниң төлээлери Украинаның КП ТК-зының бирги секретары Н. В. Подгорныйга болгаш республиканың өске-даа удуртукчуларынга кады барып чорааннар. Ол душта болган беседа чылыг, найыралдыг байдалга эткен.

Украинаның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди болгаш УССР-ниң Министрлер Чөвүлели көрей аалчыларга алдар болдуруп, шайлалга кылган. Шайлалга үезинде Н. В. Подгорный болгаш Ким Ир Сен олар чүве чугаалааннар.

Июльдун 2-де хүннүң ийиги чартыында эш Ким Ир Сен болгаш КУДР-ниң чазак төлээлери Киевти көрүп, оон төөгүлүг болгаш көрүштүг черлери-биле танышканнар.

Кежээ көрей аалчылар болгаш оларны үдеп чоруур кижилер теплоходка олурупкаш, Днепрге селгүүстээшкин кылганнар.

ПАРТИЯНЫҢ XXII СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Чартык чылдың хүлээлгелерин күүсеткен

ШАГААН-АРЫГ. СЭКП-ниң XXII съездизинге уткуштур калбарган социалистиг чарыштың түннелинде улуг-хемчилер (СЭКП райкомунуң секретары эш Ирма, райкүүсконм даргазы эш Чакар) мал ажылының продуктуларын белеткээр планын чедиишкинниг күүседип турар.

Район чартык чылда зът белеткээриниҢ планын 103 хуу күүсеткен. Ол ышкаш 1670 центнер дүк садар тургаш, херек кырында 1776 центнерни киирген.

«Чодураа» колхоз (даргазы эш Темир-оол, парторганизация секретары эш Дүмбүү) 145 центнер дүк белеткээр планын 107 хуу күүсеткен, 54 тоннаның орнунга 56 тонна зътти саткан.

ЭРЗИН. Чеди чылдың үшкү чылының бирги чартыында күрүнеге зът, дүк дужаар планын Эрзин районнуң ажылчы чоннары (СЭКП райкомунуң секретары эш Бичижик, райкүүсконм даргазы эш Хунданов) ажыр күүсеткеннер.

Районнуң колхозтары чартык чылда 257 тонна зът дужаар планын барын-ла 300 тонна кылдыр, 103 тонна дүк дужаар планын 130 тонна кылдыр күүсеткен. «Коммунизмче орук» колхоз зът дужаалдазын 155,2 хуу, а «Кызыл сылдыс» колхоз дүк дужаалдазын 140,3 хуу күүсеткен. «Чаа орук» колхоз зът, дүк, сүт дужаар планын база ажыр күүсеткен.

«СҮТ-ХӨЛ» совхоз (директору эш Соловьев, партком секретары эш Лопсан-Серен) күрүнеге 146 тонна зът белеткээр планын июнь 30-де 117 хуу күүсеткен. Ол ышкаш чартык чылда 150 тоннаның орнунга 155,5 тонна сүттү дужааган, 39 тонна дүк планын база чедиишкинниг күүсеткен.

«НАЙЫРАЛ» совхоз (директору эш Доржулдай, партком секретары эш Хунай-оол) күрүнеге зът белеткээриниҢ чартык чыл планын 102 хуу, сүттү—100,2 хуу, дүктү—102,2 хуу күүсеткен.

Уралче орукта

ЧЕЛКАР. (Актюбинск область). Арал далайның соңгу талазында кезээде эн чыткан чер ам даш-шимээннинг апарган. Газли—Уралдың газ дамчыдылгазының тудугжулары төлевилеттинген черге ажылдаарыбыле чедип келгеннер. Баштайгы беш километр хоолайларны тудуштур канналаш, чер кырында салып каан. Оларның диаметри метрден улуг.

Мурнунда эн турган чер кижилерге таарымчажок байдалдарны таварыштырып турган: бирде кедергей изий бээр, бирде доозуннуг шуурган шуурганнай бээр, ынчалзажок ажыл дүне-даа, хүндүс-даа соксаш дивээн. Тудугжулар партиянның XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чаржып турарлар. Борис Гришенконуң бригадазының эптекчилери, хоолай сөөртүүшкүнүңүн удуртукчузу Валентин Тимашев, Павел Торгашиниң ында хоолайларны чаңгыс узун шөйүк кылдыр дүнзаалап турар электри-биле дүнзаалакчылар бригадазы өзлчет бүрүзүнде нормазын ажыр күүседип турарлар. Ол шөйүлген хоолай дөрт согун боон алгаш, соңгу чүкче шиглей чорупкан. Хоолай болза Мугоджар дагларын өдер, Казахстанның делгем кур ховуларын болгаш мурнуу Уралдың арга-эзимин база шыныазын кежилер болгаш Челябинскиге чедер.

Чер адаанын улуг магистралының өске, мурнуу кезээ Кзылкум элезиннерин, Хорезм дөргүнээн таварты шөйлүп чоруур. Ак-көк одалганы тып ап турар чер Газлиден ССРЭ-ниң Кол газының 12-ги тудуг-эптелге өргелелиниң коллективи база-ла хоолайларны дүнзаалап эгелей берген. Кедергей улуг газ дамчыдылгазының баштайгы эзлчээ 1963 чылда ажыглалга кирер.

СУГГАРЫЛГА

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» көдээ ажыл-агый артелиниң ховуу ажылдакчылары чеди чылдың үшкү чылында тараа болгаш техниктиг культураларның тарылгазын өй-шаанда бедик агротехниктиг деңнелге эрттирген.

Часкы тарылга доозулган соонда колхоз баштаар чери тараа болгаш техниктиг культураларның чайгы ажаалгазынче эвээш эвес кичээнгей салып турар. Тараа суггарылгазын чорудары-биле буга-сумунларның ашталгазын баш бурунгаар чоруткан. Суггарылга ажылында 3 звено доктаамал ажылдап турар.

Колхозтуң Эйлиг-Хем салбырында тараа суггарылгазы эки организастаттынган. Ол салбырның девискээринде 693 гектар тараа культуралары, оон иштинден 183 гектар люцерна суггартынган. Ында суггарылганың шынары эки чоруттунуп турар.

Ындыг болза-даа колхозта тарааның чайгы суггарылгазы ниитизибиле дыка оожум темпилиг чоруп турарын демдеглээри эргежок чугула. Суггарылга сезонунда колхоз 1600 гектар тараа болгаш техниктиг культуларны суггарар ужурлуг. Кожай болгаш Торгалыг участоктарында 100 ажыг гектар тараа культураларының суггарылгазы чоруттунмаан. Ол участоктарны суггарып болурунуң бүгү аргалары бар. Ынчалза-даа колхоз баштаар чери аная суггарылга звенолары тургузарының хемчегларын албайн турар. Кожай, Торгалыг участоктарында суг дыка элбек, аная организастыг ажыл чоруттунмааныдан элбек суглар ажыглаттынмайн аная агып бадып чыдар. Эн ылаңгыя Кожайда 70 гектар чигир свёклазы, 130 гектар люцерна суггарылганы негеп турар.

А. ЧАДАМБА.

70 чурттарже

МОСКВА. (СЭТА). Дашкаар үндүр сөөртүр чүүлдерге РСФСР-ниң барык-ла бүгү 67 улус ажылагый чөвүлелдери киржип турар. Үндүр сөөртүр ол чүүлдер чыл келген тудум калбарып турар. Россия Федерациязының бүдүрүлгелериниң таңмазын хап кали дериишкиннерни, дериг-хереклелдерни даштыкы чурттарның чүс-чүс тудугларындан көрүп болур.

Заводтар болгаш фабрикалар янзы-бүрү чагыгларны күүседип турар. Горький, Москва болгаш Ульяновск заводтарының автомобильдери, металлды соок хевээрзин ажылдап кылыр станоктарны, нефтини хөй саннығны Кубаже чорудуп турар. Тургустунуп турар радио төвүнге хереглээр кол дериг-хереклелдерни Гвинеяже ленинградчылар ам чүдүрүп чорудуп турар. Ол-ла чурта улуг аэродромну Россия Федерациязының тускай эртемниглериниң дузаламчызы-биле дерип тургузуп турар. Чер казар болгаш суггарылга бугазының тудуушкунунга хереглээр өске-даа машиналарны Афганистан РСФСР-ден ап турар, Индия—нефтилиг черлерни дилеп тыварынга хереглээр чаа конструкцияның чер өрүмнээр дериишкинин ап турар. РСФСР-ниң улус ажыл-агый чөвүлелдери үлетпүр кылыгларын болгаш чигзетти социалистиг бүгү-ле чурттарже база чорудуп турар.

Бистин чуртувустун эн улуг республиказының административтиг (экономиктиг) районнары боттарының продукциязын 70 күрүнелерже үндүр сөөртүп турар.

Инженер дипломун алганнар

СВЕРДЛОВСК. (СЭТА). ССРЭ-де эн улуг өөредилге черлериниң бирээзи болур Уралдың политехниктиг институдун бо чылын доозуп үнген ийи бүдүн чартык мун совет студентилер-биле кады инженерниң дипломун бөлүк кыдат эштер база алганнар. Оларның аразында 21 инженер-металлургтар бар, ол бөлүктен 19 аныяк кыдат тускай эртемниглерге кончуг эки өөренгениниң дипломун тывыскан. Өөредилгеге болгаш металлургтун мергежилин шиңгээдип алырынга үлегер-чижээн коммунистер Лу Чжун-сяо, Чжан Го-цай, Се Инь-сю болгаш өскелер-даа көргүскеннер.

Совет Эвилелинге беш чылдың өөредилгези болгаш заводтарга бүдүрүлге практиказы доозулган. Аныяк кыдат инженерлерни свердловчулар төрээн чуртунче чылыы-биле үдеп чорутканнар. Чүгле сөөлгү чылдарның дургузунда безин Свердловскинин даа-ди өөредилге черлерин Кыдат Республикадан келген 100 ажыг студентилер доозуп үнгеннер.

Доннуң кызыл-тазы

ДОНДА-РОСТОВ. (СЭТА). Ростов области күрүнеиниҢ тараа хүлээп алыр пунктуларынга чаа дужуттуң тараазы кээп турар.

Сальдын, Цимлянның болгаш өске-даа черлериниҢ элеваторлары база хүлээп алышкын пунктулары күзүн тарыыр кызыл-тастың баштайгы он-он мун тараазын хүлээп алган.

Областың янзы-бүрү районнарында он-он мун тонна тараа кирер чаа шыгжавыр черлерин дерип тургускан. Тарааны арыглаарын болгаш ажылдап кылырын механизастаарын калбарткан.

„Маадыр-ие" деп хүндүлүг атты хөй уругларлыг иелерге тывыскан

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң 1961 чылдың июль 1-деги Чарлыы-биле Тыва автономнуг области он болгаш оон-даа хөй уругларны төрүп, кижизиткен мооң адаанда иелерге «Маадыр-ие» деп орденни болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң шаннал бижиктерин тывыспышаан, **«Маадыр-ие»** деп хүндүлүг атты тывыскан:

1. **Лифанова** Ирина Даниловна—Кал-Хем районнуң Бояровка суурда өг-бүле эзи.
2. **Мекпер-оол** Севильбаа Хүреноловна — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.
3. **Монгуш** Сержинмаа Чүлдүмовна—Чөөн-Хемчик районнуң «Сүт-Хөл» совхозунуң ажылчыны.
4. **Ооржак** Кечен Аныйовна—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң колхозчузу.
5. **Хертикпен** Долаан Натпий-оол—Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң колхозчузу.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Кабардин-Балкар маадырлар

Кабардин-Балкар АССР-ниң «Ийиги өеш чыл» колхозунуң тараажыларын СЭКП ТК-ның январь Пленумунга Н. С. Хрущев чурттуң көдээ ажыл-агыйының эн дээре шалыпчыларының санынга адаан. Оларның дугайын бо материалда чугаалап турар.

Кукурузаны кабардиннеп «нартух» деп адаар, ону тыва дылче очулдурарга «маадыр тараа» дээни ол. Ол маадыр Тер районнуң ховуларын шуут долган, кайнаар-даа көөрге—чер-ле болганда кукуруза караногаан кылдыр чаттылып чоруткан. Кукуруза судан сигенден болгаш быжып турар кызыл-тастан бедий берген, өзүлде талазы-биле чечектелип турар тарымал тоорукту ыызырты чедип келген. Дөрттүн үш кезииннен үрезинин алыр деп турар 12300 гектар бүгү шөлде кукуруза ынчаар үнген. Гектар чер бүрүзүнде кукурузаның 65 центнер тараазын ажаап алыр бодап турарлар, ынчаарга ол хүлээлге черле күүсеттинин болур, чүге дээрге 6000 ажыг гектарга кукурузаны суггаттыг черлерге тараан, шөлдерни эки чемишчиткен, аная чүгле хайнакташтырган үрезиннерни чашкан.

Ол чорук «Ийиги беш чыл» колхозка база-ла бүрүнү-биле хамаржыр, ылгалы чүл дээрге, ында 1000 гектар шөлдүң гектар бүрүзүнден тараана 80 центнер чедир алыр деп шиитпирлээни болур.

Колхозтуң даргазы Кабардин-Балкар АССР-ниң Дээди Совединин депутаты А. Т. Мамрешев болза колхозхендир болгаш тарымал тоорук тараан черлерни кукуруза тарыырынга тускайлаан деп сөөрүк киришкин-биле чугаалап турар. Хендир тараан чер бок-үнүштерлиг апаар-даа болза кукуруза тарыырга кончут таарыр болуп турар.

Тарылга мурнунун бүгү ажылдарынга мындыг чүүлдер кирип турар: илииртээри, шөлдү ыяк планнап таарыштырары, хөрзүнүҢ хандыр үлүдерири, чажарының мурнунда культивациялаары. Ол бүгү хемчегларны ылаптыг күүсеткен чорук бок үнүштерге баштайты согуушкунну берген болгаш тарылганың бедик шынарлыг болурун хандырган.

Бирги бригадада коммунист Х. Ц. Шегеновтуң болгаш бешки бригадада С. Х. Бекишевтиң звенолары аразында чаржып турарлар. Оларда 200 гектар ажыг суггаттыг черлериниҢ гектар бүрүзүнден 100—120 центнер тараана, а суггат чок черлериниҢ гектар бүрүзүнден 63 центнер тараана алыр деп шиитпирлээн. Колхозтуң шилчиир Кызыл тугу — Шегеновтуң звенозунда. Ол звено одуруглар аразының үшкү ажылдаан кылыышкынын мырыңай доозар деп турда аная чеде бердивис.

Хатик Шегеновтуң кукурузазы кедергей-де чаагай үнген болду. Чамдык черлерде сывының бедии метр, а чамдык черлерде оон-даа бедик—бүдүн чартык метр чедип турар. Сыптары арай чавыс черлерде «Беларусь» деп трактор чоруп тур. Шегенов биске допчузу-биле мынча диди он: «Эки ажылдаар бис Чедип келгеш көөр силер, харын!» Ол звенонуң кежигүннери-биле ужуражып четтикпейн бардывыс. Олар ажылын доозуп, кукуруза шөлүн кеңгүс ярыт кылдыр аштаашчоруй барып-тырлар. Чүгле звено улуртукчузунуң тайылбырын дыннадывыс. Агрегатка чажар машиналар-биле кады чүве төгер таптакчыларны база кожуп алгаш чоруп турганнар болду. Оон соонда аная илиир тээшкинни кылган.

Суггат чок 100 гектар хире улуг эвес участокту Шегенов боду болбаазырадып тур.

— Бир эвес бо шөл суггат чок чүве болза, мону силер чүге арыктап турарыңар ол?—деп, мен звено улуртукчузундан айтырдым.

— А бис мону суггаттыг кылыр алыр бис—деп, Шегенов бүзүрелдиг харыылады... А колхозтуң даргазы Акбанның чазаглыг арык бугазында демир-бетон акведуктун тудуунче айытты. Өөртан суг келир үеним суггарылга четкизин дамчып, ам-даа ажааттынмаан кызыл-тас шөлү-биле кукурузаже агып чедип келир. Буганы Шегенов боду казып кылыптар.

Суг чедип келирге болдунуң звенозу алган хүлээлгезин эде көөр болгаш ол шөлдүң гектар бүрүзүндеен 63 эвес, а 100 центнер дүжүттү, харын-даа оон хөйну алыр дээрзин байырлажып тура Шегенов дыннатты.

К. МИЦЕНКО.
(СЭТА-ның корр).

Тараа комбайннарын кукуруза ажаарынга таарыштыр кылган

САРАТОВ. (СЭТА). «С-6» деп аная кожуглуг комбайн. Ындыг болза-даа машинада кезикчи аппаратты элээн өскерткен, мотовилонуң хемчээлин элээн улгаттырган, транспортёрларны немелде быжыглалдар-биле хандырган. Эн кол чүве болза тараа бастырар барабанны эде кылганы болур.

«С-6» деп тараа комбайны ындыг янзы-биле кукурузаны тараа кылдыр ажаап алырынга таарыштыр эде кылдынган. Бо чылын тараазын алыр кукурузаны область 250 мун гектар шөлге тараан. Ол тарааны ажаап алырынга чүгле силос комбайны күш четпикрес.

Бо талазы-биле эртемденнер улуг дуза чедирген. Комбайнларны эде дерилер дугайында көдээ ажыл-агыйны механизастаарының Саратов институдунуң ажылдакчыларының саналдааны комбайн эде дериринге хереглээр белдирлер аажок бөдүүн, оларны совхозтуң азы колхозтуң хандыг-даа септелге мастерскязы кылып ап болур. Областың дыка хөй ажыл-агыйлары институттан сүмени алгаш, ол белдирлерни ам белеткеп турар. «С-6» комбайнны эгезинде тараалар кезилдезинге, а оон соонда чамдык немелде таарыштырылгаларны хандырганда кукуруза ажаап алыышкынынга ажыглап болур.

ТАРААА КЕЗИЛДЕЗИНГЕ ДҮРГЕН АЖЫЛДААР АГРЕГАТ

СТАВРОПОЛЬ. (СЭТА). Ставропольда тараалар бедик база сырый үнген. Оларны ажаап алыры берге болгаш оон-биле кады өөрүнчүг. «Донакой» тараа совхозунуң механизаторлары Вихтор Уваров, Василий Емельянов, Алексей Куликов болгаш Михаил Пшеничный олар көдүртүр жаткалар-биле хүнде 44—46 гектар бода тарааларны кестирип турар. Олар «Беларусь» тракторну шакта 10 километр чедир дүргедел-биле дөртку дамчыдылгага чорудуп турар. Ындыг дүргеделдер-биле «Темежбекский» совхозта жатказларны база ажылдадып турар. Олар жатказларны кол инженер Ю. З. Старостюханың саналы-биле эде кылган.

Ол кызыгаар болуп болур бе? Чок. Петровск районнуң механизаторлары ындыг айтырыгны тургузары-биле безин чөпшээрешпейн турар. Олар аная-ла эвес лафет чок жатканы «Колос» колхозка чап-чаа шенеп көрген. Ында мотовило мырыңай чок, оон орнунга салаалар үстүнде 12 сантиметр хире черге суурган демир херип каан. Ол удазын кескен кызыл-тастың уннарын бөлүп чоруур, ынчангаш тараанын баштары транспортёрнуң полотнозунче дески кирип турар. Чаа дүргеделге ажылдаар «Беларусь» трактورда кошкан жатка бир шакта 14—17 километр дүргедел-биле ховулап халдып турар. Оон хүнде бүдүрүкчүлүү — 80—90 гектар.

Дүрген ажылдаар агрегат чурттуң дески черлериг колхозтарынга болгаш совхозтарынга эн калбак ажыглалды тывар.

Дүргедели—шакта 18 километр

СТАЛИНГРАД. (СЭТА). Сталинград областың бүгү-ле мурнуу чүк болгаш Заволжье районнары дужуттуң массалыг ажаап алыышкынынче эгелеп кирген. Ховуларже сес мун ажыг комбайннар болгаш жатказар үнген. Ажаап алыышкынны чүгле депшилгелиг арга—аңгылаан ажаар аргабиле чорудуп турар. Октябрьск, Котельниковск болгаш өске-даа районнарда агрегаттарны бөлүк-бөлүктеп ажыглаарының аргазын чедиишкинниг ажыглап турар. «Россошинский» совхозта тракторист Александр Желтухин болгаш механик Сергей Шутов «ЖРБ-4,9» деп жатканы дүрген ажылдаарынга таарыштыр эде дерээш, бир шакта 6—7 гектар тараа культураларын кестирип турар апарган. Механизаторлар бир шакта 18 километр чедир дүргедел-биле ажылдап эгелээн. Ол мооң мурнунда бир шакта 7 километрден ашпайн турган. Ажылдың бүдүрүкчүлүү элээн каш катап өскен.

Күзүн чажып тараан кызыл-тастың, көк-тарааның болгаш арбайның баштайгы он-он гектар тараалары тавычалай кестинген. Элээн хөй ажыл-агыйлар тавычаларны бөлдүрериниче база бастырарынче болгаш күрүнеге тараа садарынче эгелеп кирген.

ЧУРТТУҢ ЧЕР БОЛГАНЫНДАН

★ КрасноярскиниҢ судиолар бүдүрер чериниҢ кылганы «Совет Тыва» теплоходту сугже салып киирген. Оон санаан дүрген чоруу—шакта 24,6 километр. Үстүү ЕнисейниҢ ужарларын дүрген эртер арганы берип турар хуртүлерни ук суднода дерип тургускан болгаш Тыва автономнуг областың найысылалы Кызылды Красноярск-биле хем оруктап харылзаштырар.

★ Калинин областың тудуун доозуп турар комбинады костюм кылыр компола пөстү синтетиктиг волокнону ажыглап тургаш элээн каш миллион метрни бүдүрүп үндүрер. Ында эзрер дерилгениҢ чамдык кезии ажылдап турар. Аргыыр станоктарны эптеп эгелээн.

★ Риганың электромашина тудуунуҢ заводунуҢ бүдүргени хеп чуур «Рига—60» деп машиналарның баштайгы бөлүүн садыгже чоруткан. Эрги хевирлери-биле деңнээрге конструкция талазыбиле чаа хөй чүүлдерни чаа модельде киирген, оон ачызында машинаның ажыглал шынарларын элээн экижидер арга чедип алдынган.

★ Магадан областың район төвү Певек суурда соодулганы тудуп кылган. Ону бедик дагда чер адаанда тургускан, 86 метр ырадыр каскан үт чер адааның коридору болу берген, оон хажыларында ишкири 600 тонна кирер алды камералар бар. Соодулганы күүлүг компрессорлар-биле дерээн.

★ Дагестан АССР-ниҢ бедик дагларда аулдарда консерв заводтары баштайгы миллион лаза абрикос компоттарны бүдүрген.

★ Чаа дужуттуң кат-чимизин, ажылдап кылыры Гомель областың консерв бүдүрүлгелериниде эгелээн. Бо чылын олар 12 миллион чыгам лааза варенье, джем, марин, натуралдыг кат-ногаа соктарны болгаш консервилерни бүдүрер деп турар, ол болза эрткен чылдыындан барык 2 миллион лааза хөй болур дээни ол-дур.

★ Мурнуу Уралда эн улуг кондитер фабриказын Челябинскиде туткан. Ол, баштайгы продукцияны—печеньени болгаш конфетаны берген.

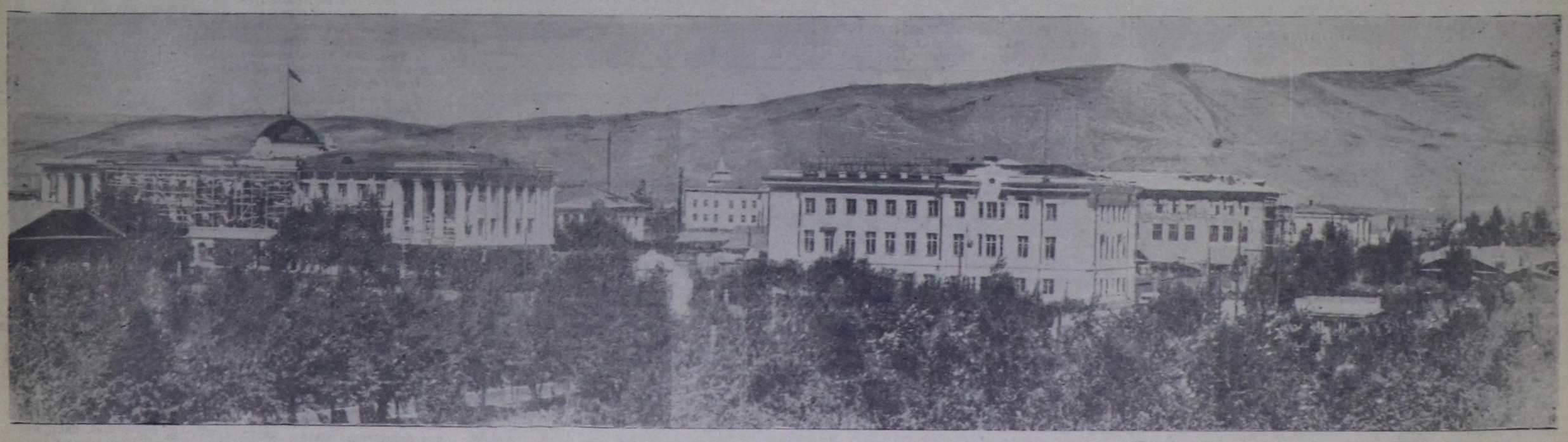

КЫЗЫЛ БӨГҮН.

Фото В. Лутковтуу.

Коммунистерниң бедик принципиалдыы

Бо чүүден артык үнелиг

Коммунистерниң өн-не үнелиг мөзү шынары — оларның үзелбодалдарының эчис сорулгалыы, оларның хөделиишкиннериниң, ажыл хереэниң шынчызында. Боттарының чүткүлдеринде, хүн бүрүүн ажылында кандыг-даа айтырыгны шиитпирлээрде— бүгү-ле таварылгаларда олар коммунистиг принциптерни барымдаалап турарлар, ол принциптерниң үндезининде партияның, улустуң эрге-ажыктары туруп турар.

Коммунистерге — улуг болгаш буянныг чаагай принциптерниң өдилекчилеринге кандыг-даа туруш чок, тодаргай эвес чорук, өске бодал, ажыы-чаңында. үүлгедиинде мегелээр чорук ышкаш ындыг байдалдар чүүден бак болгаш оларга таарышпас.

Партия болза коммунистерни, бүгү ажылдакчыларны бедик принципиалдыг чоруктуң өзүзүнга киживидип турар. Оларга үлегерни маңаа партияның Төп Комитеди көргүзүп турар.

«Төп Комитет бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазынга принципиалдыг политика болза кара чаңгыс шын политика болур дээр дугайында Ленинизмниң чугула өөредиин удуртулга болдуруп турар»—деп, өш Н. С. Хрущев СЭКП-ниң XXI съездизинге чугаалаан. Төп Комитеттиң, ооң Пленумнарының бүгү ажылы, ооң бүгү шиитпирлери ленинчи принципиалдыг чорук-биле сицниккен; олар кадрларны удуртулганың ленинчи стилинге, кажан-даа, бүгү-ле чүвелерге ажылчы чоннарның калбак массаларынга, оларның дуржулгазынга болгаш билиглеринге даянып билиринге өөредип турар.

Партийжи принцип улусчу эрге-ажыктардан кажан-даа, чүге-даа чаңгыс базым-даа ойталавас—деннидиш дивес принцип-тир, ону чайгылыш чок эдерингe партия коммунистерни, бүгү ажылдакчыларны кыйгырып турар. Ынчаарга бистиң кадрларывыстың эн-не хөйү бо принципти удуртулга болдуруп турар, большевикчи чүткүл-биле бүгү күштерин болгаш бидиглерин улустуң чаагай кежиинге берип, ажылдап турарлар.

Бисте чеди чылдың планы чедиишкинниг боттанып турар. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң темпилери үзүктелчок улгадып турар. Көдөө ажыл-агый чайгылыш чок бурунгаарлап бар чыдар. Ажылчы чоннарның амыдырал деннели бедип турар. Партияның болгаш күрүнениң кадрларының — коммунистиг партияның, ооң Төп Комитединиң өстүргени болгаш кижизиткени кадрларының ачы-хавыаазы мында чанчаар-даа аажок улуг.

Ак-сеткилдиг болгаш шынчызы

Партия кежигүннериниң карактызыл күш-ажылының, коммунистиг тургузуушкуннуң эн-не янзы-бүрү участоктарында оларның организакчы болгаш сорук киирикчи ролүнүң чижеткеринин саны немежип турар. Сорулгалар калбак болгаш нарын болган тудум-на, коммунистер ажылчы чон массазын улам сырый каттыштырып база мобилизаставышаан, улам-на идепкейлиг ажылдап турар. Кайы-бир черде бергелер тыптып келгенде — кижилерни ол кыйгырар, оларга үлегер-чижек болуп турар кижилерниң энергия-күжү улам өзүп турар.

Чеди чылдың планын күүседири партияның бүгү идей-политиктиг болгаш организакчы ажылының деннелин улам бедидерин, улустуң чогаадыкчы күштерин идепкейлиг мобилизастаарын, ындыг төлөде партия организациязы бүрүзүүнүн, коммунист бүрүзүүнүң идепкейинин болгаш инициативазының көдүрлүүшкүнүн негеп турар деп, СЭКП-ниң XXI съездизи демдеглээн. Бо сөстер миллион-миллион коммунистерниң медерелинче ханы сиңнигин кирген. Олар боттарының хүлээлгелерин ылап күүседиринче, партия кежигүнү эвестер-биле улам-на сырый харылзажырынче, заводтарның, фабрикаларның, шахтыларның, рудниктерниң, колхоздарның, совхоздарның күрлавырларын улам-на долу ажыглаарынче чүткүп турарлар. Ындыг коммунистерниң, ындыг удуртукчуларның күжү — кижилерже чоогунда, оларның кижизидилгезинде, оларның-биле хүн бүрүде диригг ажылында.

Ынчалза-даа, ажыл-агыйны удуртуп өскижилериниң, салдынган сорулгаларын чедип алырынче массаларның дуржулгазын болгаш билиглерин ажыглаарының, кызымак шудургу ажылдаарының орнунга — партияны болгаш күрүнени мегелээриниң кемниг орунуче кирип, янзы-бүрү булгамыш чоруктарны кылып турар ындыг ажылдакчылар ам-даа таваржып тургулаарын фактылар херечилеп турар. Чамдык областарда болгаш республикаларда илерээнинден ап көөрге: ындыг кара-сагыштыг удуртукчуларны чаңгыс-ла чүве—канчап-чоп-даа тургаш ат алдар чедип алыр, «маадыр» диртири сонуургадып турган.

Бедик партийжи принципиалдыг чоруктуң үндезини болза ханы коммунисчи идейлиг болуру бүгүдеге билдингир. Бедик идейлиг кижи авыяастанмас-даа, мегелевес-даа, хөөретпес-даа. Кажарлаар, немей кааптар, ооң туржук — шынны хажыдар, нүүгулдээр чорук ооң мөзүүнүге таарышпас. Коммунистерге шынап мөзү болур идейлиг болгаш принципиалдыг чоруун, улустуң эрге-ажыктарын кажан-даа үүдден бедик көөр аргазын ышкынган, партияның хүрээлениннге турар чери чок ындыг кижи карак чаар, партияны болгаш күрүнени мегелээр орукче кирип турар.

Ак-сеткилдиг болгаш шынчы чорук— коммунистиг кайгамчык чаагай мөзү-шынары. Партияның алдарлыг ажылдакчызы М. И. Калинин мынчап чугаалаан: «Ак-сеткилдиг болуруң, черле кижиниң ындыг болурда, коммунистиг партияга хамааржып турар кижиниң эн-не кол үндезиннериниң бирээзи деп санаар мен». Ак-сеткилдиг, принципиалдыг туруш—эн-не дээре туруш. Ак-сеткилдиг эвес кижи канчаар-даа аргаланза дөмей-ле буурап дүжер.

Принципиалдыг кижи ак-сеткилдиг эвес чорукту, мегелээшкинни, алдагдалды кым-даа кылган болза ооң-биле эптешпес. Бодунуң бүзүрелин, партийжи принциптерниң, үзел-бодалдарның айытканын ол камгалап, ол дээш туржур. Кым-бир кижини хомудатпас, кым-бир кижи-биле харылзаа-байдалын баксыратпас дээр черге-биле ол хурал суглаага алдагдалдарны ыыттавайн эрттирип шыдавас.

Бир эвес партияның Киров обкомунуң бюро кежигүннери, чижээ ындыг принципиалдыг чоруктуу кылган болза, областың районнарында карак чаар чоруктуу эгезинде үзүткап алыр, а харын-даа шуут ону болдурбайн барып болур турган. Обком күрүне мегелээриниң бүжар болуушкуннарын билип турган, ынчалза-даа олар-биле эптежип, чогуур принципиалдыг үвелээшкинни аңаа бербейн, ындыг кижилерни хай дивейн барган. Коллективтиг принципиин херекте албайн, коммунистерниң санал-оналын тоон көрбейн турган обкомнуң бирги секретары турган өш Пчелковту бюро кежигүннери хай дивээн.

Коллективтиг, сырый каттышкан, кайы-бир удуртукчу органның кады ажылдаары дээн ышкаш ындыг билиглерни чамдык ажылдакчылар окта-ла шын эвес билиш турганын эдээн хөй черлерге сөөлгү үеде илереткен фактылар херечилеп турар. Чамдык ындыг ажылдакчы болза, обкомнуң, хооркомнуң, райкомнуң бюро кежигүннериниң бирээзи өскезин шүгүмчүлепкенде, ону дээрге хөлүн эткен чүве-дир деп көрбээр. «Бо чүү адам чүвел? Бисте, бюрода коллективтиг, демниг чүве чок-тур» — деп, ындыг ажылдакчы алгырып үнер.

Сырый каттышканы, ажылдап билири— канчаар-даа аажок улуг херек. Ол чокка ажыл хереги чедиишкинниг чорудуп болбас. Ынчаарга ёзулуг большевикчи коллективтиг чорук, сырый каттышкан чорук кандыг-даа айтырыг бүрүзүн шиитпирлээринге партийжи, принципиалдыг чоруктуу, кым-даа чазыг кылыпканда ону диним болгаш шиитпирлиг илередип турган чүгле ындыг таварылгада ам болдуруп болур деп чүве база-ла билдингир. Ындыг негелде чокта «кады ажылдап» деп чүве—бүгү чүвени таныш көрүп барымдаалап, кымны-даа шүгүмчүлевес, кымны-даа «хомудатпас», кым-биле-даа бүгү-ле чүүлдерге чөпшөөрежир дээриннен өске чүве эвес-тир. Бо дээрге принцип чок чоруктуң мырынай тода илереди-дир.

Партияның ленинчи Төп Комитеди коммунистерниң, бистиң кадрларывысты, кандыг-даа удуртукчу органның бюро кежигүннериниң аразында харылзаа байдалдар принципиалдыг идейлиг үндезинге тургустунар деп өөредип турар. Күрүнениң болгаш партияның кандыг-даа айтырыгларын сырый каттышканының үндезини болза большевикчи принципиалдыг чорук болуп турар чүгле ындыг организация чедиишкинниг шиитпирлеп шыдаар.

Принципиалдыг болуру—ол дээрге бүгү чүвени хууда бодунуң эрге-ажыктарынга эвес, харын күрүненин, улустуң эрге-ажыктарынга чагыртыр, ак-сеткилдиг коммунистиг өзү-биле ажылдаары болур.

Идейлиг кижизидилге болгаш каңналга

Коммунистерниң принципиалдыг болгаш өске-даа шынарлары партия организацияларынга кижизиттинер. Ак-сеткил чогу, шынчы эвези, күрүне мегелээри—ындыг ыядынчыг фактыларны болдурган черлерге идейлиг кижизидилге ажылының кошкааның херечизи-дир.

Болуп турар болуушкуннардан түннелдерни үндүрбүшаан, партия организациялары болза коммунистерниң идейлиг кижизидилгезин өскижилериниче, карак чаар, сан-түн немей бижиир болгаш өске-даа ол ышкаш болуушкуннарны болдурбас ындыг байдалды тургузарынче чүткүп турарлар. Кым-бир кижиниң коммунисчи принципиалдыг туруштардан чайлай бээрин партия организациялары баш удур чайладыры, болдурбазы кончуг чугула.

Коммунистиң принципиалдыг практиктиг ажылга партияның политиказын, ооң шиитпирлерин боттандырары дээш демиселге хынаттынар. Кижиниң идейлиг туруштүүнүн, политик талазы-биле бышканының улуг хыналдазы болза ооң шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди канчаар көөрүп турары болур. 1961 чылдың март 4-те Курганга болган байырлыг хуралга чугаазынга Н. С. Хрущев мынча дээн: «Бистер буруңгаар ырак көөр болгаш дүрген бурунгаарлаар ужурлуг бис. Бистиң ниити хөрөөвиске ажыктыг кылдыр чүгле чедиишкиннерни демдеглээри эвес, харын четпестерни шүгүмчүлээри база чугула. Бистиң партийжи принципивис, бистиң совет аажы-чаңывыс ындыг».

Коммунистиг партия принципиалдыг бот-шүгүмчүлелди дилим калбартып турар. Партия четпестерни чидии-биле, эгенмейн шүгүмчүлеп, улуска жеэзеде шынны чугаалап турар. Коммунистерни болгаш бүгү совет кижилерни партия ынчаар өөредип турар. Ажык, ак-сеткилдиг шүгүмчүлелдиң болгаш бот-шүгүмчүлелдиң ажык-дузалыг салдарының хөй санныг чижектерин амыдырал берип турар. Ооң-биле кады, алдагдалдарны болгаш четпестерни чаап чажырып турар черлерде ажыл-хереккe ол кайы хире хораны чедирип турарының эвээш эвес медээлерин амыдырал база көргүзүп турар.

Чүгле өске кижилерни шүгүмчүлээрин чөп деп көрүп турар ындыг удуртукчулар болгаш ажылдакчылар база бар. А кажан оларның боттарын шүгүмчүлей бээрге, олар дээрге хомудап, ону дээш өжөөнзиреп туруп бээрлер. Массалардан хоорулган ындыг билиргек, даргазырак кижилер боттарын чүүдаа туразында кылып болур деп санап турарлар. Ынчаарга ында-хаая оларга ындыг туразында чорук чедип алдынып турар деп база сөглээр херек. Партия амыдыралының ленинчи нормаларын болгаш удуртулганың принциптерин үреп турар черлерде ол чорук чедип алдынып турар. Кадрларны ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарын барымдаалап эвес, а төрел-дөргүлүн, өнталазын, чер-чуртун болгаш өскелерни-даа барымдаалап, шилип алгаш, бодун долгандыр чашпаалар, ужугукчулар, өннукчүгештер чыып алгаш, партийжи принцип чок чүүлдерни кылыры кезек түр када чедип алдынып турар. Тала-дугай тырттар, чашпаадаар, бот-бодун камгалажыр ындыг байдал тургустуна бергенде шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел чок апаар. Ындыг байдал Таджикстанга турган.

Четпестерге большевикчи эптеш чок чорук, арын-нүүр барымдаалавас шүгүмчүлел, айыттынган эчис сорулгаларны чедип алырын дургедедир. Моон ужурундан ажылчыннарның, колхозчуларның, интеллигенцияның талазындан болган саналдарны, шүгүмчүлелдиг сагындырыгларны, коммунистер доң-на кичээнгейлиг көөрүүнүң эргежок чугулазы мында. Хуралдарга болган чугаалар, солуннарга бижиттинген материалдар партия болгаш хөй-ниити организацияларынга, янзы-бүрү албан черлеринге кирген чагаалар болгаш хомудалдар, совет кижиниң чөптүг сес бүрүзү кажан-даа кичээнгейге алдынган турар ужурлуг.

Улустан кым-на хая көрүүр, хоорлур болдур, ажылчы чоннарның саналдарынга, сагындырыгларынга, негелделеринге донгун, дүжүметсиг сагыш човаг чок, кижиге кичээнгей, хүндүлел чок болуур болдур—ындыг кижи коммунист деп бедик атка төлеп чок, ындыг кижи улустуң бүзүрелин ышкынар.

Коммунистерниң идейлиг кижизидилгези —ол дээрге марксисчиленивчи теорияны карак-кызыл шиңгээдири, партияның хөрөө дээш хүн бүрүдеги демиселге канналыры болур. Чаа ниитилелди тургузуп тура партиявыстың кежигүннеринге коммунистер боттарын бистин партиявыстың кежигүннеринге тааржыр чаа бедик шынарларга чаңчыктырып турар. Партия амыдыралының ленинчи нормаларын, партияның иштики демократиязының болгаш удуртулгазының принциптерин шыңгыы сагыш турар партия организациялары бо талазы-биле дээре түннелдерни чедип ап турарлар. Чүс-чүс болгаш муң-муң партия кежигүннериниң иштинден тус-бүрү коммунистерни таныш билир, ооң негелделерин эндевес, аңаа өй-шаанда дузалап турар ындыг организацияларда чедиишкиннер хөй болур.

Хыналда болгаш негелделиг чорук

Коммунистерге бүзүре, ынчалзаа-даа хына—деп кайгамчык эки чурум бар. Күүселдениң хыналдазы болза кадрларны шилип алыры-биле чергелештир партияның организакчы ажылында кажан-даа эн-не чугула чепсек турган. «Кижилерни хынаары болгаш ажылдың херек кырында күүселдезин хынаары — бүгү-ле ажылдың, бүгү политиканың дээр ында, база катап, чүгле ам ында»—деп, В. И. Ленин айтып чораан (Чог. т. 33, ар. 200).

Күүселдениң хыналдазы—кижилерни принципиалдыг болгаш оларга даскан ажыл-херек дээш харысалгалыг болуруңга, бодунга болгаш өскелерге негелделиг болуруңга кижизидериниң чайлаш чок негелдези. Хыналда болза партияның болгаш күрүнениң сагылгачурумун быжыдып, ылаңгыя орус улустуң үлегер домаанда ышкаш «сөзүнден ажылынга чедир—чүс базым» ындыг шүшпен кижилерни өөр тырттар.

Хынылданы кошкадыры, ооң туржук бүрүн хыналда чок чорук партияның болгаш чазактың директиваларын, социалистиг хоойлуларны хажыдып үрээр; янзы-бүрү туразында аажылаар, кемниг үүлгедиглерни кылырынга чогуур байдалды тургузар. Ол чорук эдээн хөй областарда карак чаар, үрүүлүүрер болгаш өске-даа будулгаазыннарның кол чылдаганнарының бирээзи болган.

Бистин амыдыралывыста хөйниити эгенин ролю үргүлүү өзүп турар. Сөөлгү чылдарның иштинде хөй-ниити хыналдазының хемчээли (будүүрүлгенин доктаамал чөвүлел хуралдары, партия эге организацияларында комиссиялар болгаш ооң-даа өске) дыка калбарган. Ам хамык ужур болза аңаандан хыналданы үстүүртен хыналда-биле шын холбаштырары болгаш ону чер болганга үре-түннелдиг болдурарында. Бир эвес хыналда саазын кырында эвес, а дириг, хынап турар коммунистерге, ажылчы чоннарның массаларынга даяныр болза чүгле ол таварылгада хыналда дээштиг болур.

Чазыгларны, четпестерни, янзы-бүрү туразында аажылаар чоруктарны болдурбазынга, хынылданы өй-шаанда боттандырарынга онза роль партия эге организацияларынга онаажыр. Ол черле билдингир: олар улуска, будүүрүлгеге чоок, оларда бүгү-ле чүве илдең көстүп турар. Ынчалза-даа чамдык партия организациялары боттарының хүлээлгелерин ам-даа кошкак күүседип турарлар. Бюроларның болгаш парткомнарның чамдык секретарларында принципиалдыг чорук четпейн турар. Мындыг болгулаар: улуг четпестерни, шыңгыы чазыгларны илередир, а ол дугайын будүүрүлгениң азы албан черинин удуртукчузун келдиргеш ооң-биле дуюкаа, сымыраны ажрак чугаалажыр, чамдыкта чугаа дарганың кабинединден үнмейн баргылаар.

Ындыг секретарьлар шын эвес кылып турарлар деп чүве билдингир. Кажан күрүненин, улустуң эрге-ажыктарының дугайында, коммунистиг принциптерниң дугайында чугаа чоруп турда, партия организациязының секретары бодунуң сеткил-сагыжын илереткейн, бодалын чажырып, чазыглар болгаш четпестер-биле эптежип шыдавас.

Чамдыкта совет албан черлеринде партия организацияларының секретарьлары бир тээ оларга административ-техникаа аажыл-чорудулгазын хынаар эргени бербээн чүве болганда, ындыг-ла негелделиг болур дээш канчаар боор дижип турарлар. Ол дээрге база шын эвес. Партияның кандыг-даа организациязының хүлээлгезин — ниити партийжи ниити эрге-ажыктарны камгалаарынче туржур, ол эрге-ажыктарны кандыг дужаалдыг кижилер үреп турарындан хамаарылга чокка эптешпес болур ужурлуг.

1961 чылдың февраль 23-те Москвага болган көдөө ажыл-агыйның мурнакчыларының чөвүлел хуралынга өш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: райком (бо дээрге партияның кандыг-даа комитединге хамааржыры билдингир) таныш-көрүштүн бодалдарын удуртулга болдурбайн, харын Коммунистиг партияның политиказын чоруткан турары, коммунистер дыжын хараар кижилер болу бээр чоруктуу болдурбазы, олар улустан хоорулбайн, харын кезээде база бүгү-ле таварылгаларда улусбиле кады чоруур чоруктуу чедип алыры чугула.

Улуска, коммунизмниң хөрөөнге ак-сеткилдиг бараан болуру—коммунист бүрүзүнүң хүлээлгези.

М. ДАМРАЧЕВ.

ШИИТПИРНИҢ КҮҮСЕЛДЕЗИН ХАНДЫРАР

(СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пленумундан)

Партия райкомунуң чоокта чаа болган пленуму «СЭКП обкомунуң VIII пленумунуң түннелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» СЭКП райкомунуң секретары өш О. Нурсаттың илеткелин дыңнап чугаалашкан. «Школаның амыдыралбиле харылзаазын быжыглаар база РСФСР-ге улус өөредилгезиниң системазын улам ыңай сайзырадыр дугайында» Хоойлуну амыдыралга боттандырар талазы-биле кылдынган үүлдерни райкомнуң пленуму демдеглээн болгаш ажылда бар четпестерни илереткен.

Школа дугайында Хоойлуну боттандырбышаан, районнуң школаларына өөреникчилерниң 10 бүдүрүлге өөредилгелиг бригадаларын тургускан. Ол бригадаларга бо чылын 175 гектар шөлду, ооң иштинде 139 га кукурузаның, 13 га чигир свёклазының 18 га картофельдиң шөлүн быжыглаан. Ол культураларны тарыырынга школачылар идепкейлиг киржип, күш-ажылга боттарын чаңчыктырып, чер ажылын чорударының дуржулгазы-биле танышкан болгаш боттарының тараан культураларының чайгы ажаалдазын амгы үеде багай эвес чорудуп турарлар.

Районнуң школаларында бүдүрүлге мастерскааларын болгаш школа чанының дуржулга участоктарын организастаан. Аяңгаты школазының башкызы өш Юрэетмаа, Эрги-Барлык школазының—өш Деспилдей, Шекпээр школазының — өш Чамыш-оол олар школачыларның бүдүрүлге өөредилгезин дээре организаставышаан, коммунизмниң аныяк салгакчыларын күш-ажылга ынак кылдыр кижизидер, аңаа чаңчыктырар талазы-биле багай эвес ажылдап келген деп, СЭКП райкомунуң пленуму демдеглээн. Эрги-Барлык сес чыл школазының күш-ажыл башкызы өш Федосеевтиң удуртулгазыбиле ол школаның өөреникчилери столдарны, сандайларны, шкафтарны болгаш өске-даа үүлдерни эки шынарлыг кылдыр чазап кылгаш, школачыларның район делгелгезинге бирги черни ээлээннер.

Бо чугула херекте идепкейлиг киржип турар бүдүрүлге черлериниң коллективтерин партия райкомунуң пленуму демдеглээн. Чижээ, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тудуг эргелели (начальниги өш Внуков, партия организациязының секретары өш Серебренников) Кызыл-Мажалык ортумак школазының онгу клазының өөреникчилерин дашчының, штукатуржунуң, будукчунуң, бызаңчының мергежилдеринге өөредир талазы-биле школага багай эвес дузалап турар. Ооң ыңай тудуг эргелелиниң ажылчыннары 280 олуттуг чаа школаның тудуун дүрген темпилиг чорудуп, СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы белек кыдыр чаа школаны бо чылдың август 1-де ажыглалга киирер деп турар.

«Большевик» колхоз (даргазы өш Чавыдак, партия организациязының секретары өш Бойду) школачыларның будүрүлге өөредилгезин организастаар херекте багай эвес дузалап келген. Колхозчулар боттарының күжү-биле школа интернадын болгаш башкылар бажының тудуп берген. Ам школа столоваязының тудуун дүргедеткен болгаш ону август 1-ниң бетинде ажыглалга киирер сорулганы салган. «Шекпээр» совхозтуң коллективи (совхоз директору өш Коблов, партком секретары өш Манзырыкчы) школачыларның будүрүлге өөредилгезинге ажыглаар кылдыр 3 тракторну, 1 чүк машинаны школага быжыглаан.

Улус өөредилгезиниң, ылаңгыя школачыларның будүрүлге өөредилгезинин айтырыгларын СЭКП райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң каттышкан хуралдарынга, партия райкомунуң пленумнарынга, район, суур болгаш көдөө Советтерниң сессияларынга хөй удаа чугаалажып, тодаргай-даа, чугула-даа шиитпирлерни хүлээп ап келген. Ынчалзажок, ол шиитпирлерниң күүселдезин четпес организастаанын, аңаа контрольду кошкак боттандырганын СЭКП райкомунуң пленуму демдеглээн.

Шын болгаш тодаргай шиитпирни хүлээп алыры кончуг чугула херек. Ынчалза-даа, ол дээрге — ажылдың чүгле эгези, бир эвес шиитпирнин күүселдезин хынавас, организаставас болза, хүлээп алдынган эки шиитпир чүгле саазын кырынга артып калыр дээрин районнуң чамдык партия, совет болгаш ажылагый организацияларының удуртукчуларының барымдаалап көрбейн келгенин айтыр херек. Чижээ, школаларга будүрүлге өөредилгезин организастаар херекте будүрүлге черлериниң болгаш ажыл-агый организацияларының талазындан дузалаар айтырыгга хамаарыштыр райкүүском эткен чылын эдээн тодаргай шиитпирни хүлээп алган турган. А ол шиитпирнин күүселдезинин хынылдазын безин кылып көрбөзүн, чугула доктаал колдуунда саазын кырынга артып келген.

Школаларга будүрүлге өөредилгезинге хамаарыштыр райкүүскомнуң ол доктаалының болгаш өскедаа шиитпирлерниң күүселдезин өзүлүг организаставаанының түннелинде чамдык ажыл-агый удуртукчулары школаларга практиктиг дуза чедиреринден ойталап, «будүрүлге өөредилгези бистиң хөрөөвис эвес» дээр хөөнге алзып келген чорукту СЭКП райкомунуң пленуму шыңгыы буруу шапкан. Ооң ыңай районнуң улус өөредилгезиниң чамдык ажылдакчылары көдөө ажыл-агыйның айтырыгларын сонуургап көрбес, будүрүлге, тудуг черлериниң амыдыралындан хоорук ажылдап турарын пленум демдеглээн. Чижээ, районнуң көдөө ажыл-агыйынга хамаарыштыр билдингир бир ниити айтырыгны Кызыл-Мажалык школазының директору өш Кунгаалайга салырга, мынча деп харыылаан: «районнуң көдөө ажыл-агыйынга хамаарышкан айтырыгны меңээ салган хөрөө чүү боор, харын ооң орнунга школада чеже столдар, сандайлар, парталар барын менден айтырза, ол дээредир» дээн.

Улус өөредилгезиниң ажылдакчы бүрүзү тус черниң экономиказының кол айтырыгларын билир, ооң улам ыңайгы хөгжүлдезинин перспективаларын, амгы сорулгаларын школачыларга тайылбырлап бээр хүлээлтелиг. Ажылчын болгаш көдөө аныяктарның өөредилгезин организастап турарында четпестерни моон соңгаар шиитпирлиг чайладырынче онза кичээнгейни райкомнуң пленуму угландырган. 1960—1961 өөредилге чылында ажылчын аныяктарның кежээки школазынга Ак-Довуракты 120 ооллар, кыстары өөренип эгелээн турган. Кежээки школага удуртулганы ВЛКСМ-райкомунуң, районнуң улус өөредилгезинин килдизинин талазындан хандырбааныныңооллар, кыстарның өөренирингe таарымчалыг байдалдарны тудуг эргелелиниң тургузуп бербээнинин түннелинде өөредилге чылының төнчүзүнде ол школага чүгле 47 кижи арткан.

Чаа өөредилге чылынга белеткеллче чугула кичээнгей пленумга салдынган. Школа дугайында Хоойлуну амыдыралга чедиишкиннинг боттандырарынче угланган тодаргай доктаалды СЭКП райкомунуң пленуму хүлээп алган болгаш үндүрген шиитпирниң күүселдезин хандырарынче райком бюрозунуң, партия организацияларының кичээнгейин угландырган.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

КОЛХОЗТАРДА

„Х УЛУГ ХУРАЛ“

Колхозта № 1 уруглар ялизинге хүн бүрү 50 хире уруглар кээп турар, ынчангаш колхозчу иелер артель будүрүлгезинде доктаамал ажылдан, улуг ажылдарны будүрүп турарлар. Ясли арыг-шевер, аъшчем, ойнаарактар, уруглар удуур оруннар болгаш өске-даа үүлдербиле бүрүн хандыртынган.

Ясли уруглар ап, ажылдап турар С. Долума, Ф. Николаева, К. Амыртаа олар бичии чаштарны шын кижизидип, иелерниң макталын ап турарлар. Уругларын ясли турган нелерден эштер Алдынмай, Наакпай, Даш-оол, Лоскуткова, Белгүм-оол олар мурнакчы ажылдап турарлар.

* * *

Баян-Кол-Аксы суурга бо чылын 300 дес ыяшты олурткан, оларның камгалалы болгаш суттарылгазы эки. Клуб болгаш магазин чанында чаа тараан ыяштарның үнүжү эки. Эштер Опук-оол, Черлик-оол, Серен-Доржу, Дадар-оол олар бажыннарының чанында көрүштүг кылдыр янзы-бүрү үнүштерни тарып алган, ажаалгазын хынамчалыг чорудуп турарлар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

„КАРА-ХӨЛ“

Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозу хой кыргылдазын чорудар пунктуларны Кула-Аксырда, Турадыг-Аксында, Сукпакта организастаан. Кыргылданың баштайгы хонуктарында 2520 ажыг хойларны, 2800 өшкүлерни кыргаан. Хой бүрүүнден ортумаа-биле 1,4—1,5 килограмм дүктү ап турар. Хой кыргылдазынче четчир санныг күштү колхоз баштаар чери киирген.

Х. ДОЙНУҢ.

Күш-ажылчы чедиишкиннер дээш

Кызыл хоорайның улетпүр комбинадының септелге-механика мастерскаязының коллективи СЭКП-ниң XXII съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш чүткүлдүг ажылдан турар.

Мастерскаяның ажылчыннары будүрүлге планын болгаш социалистиг хүлээлгелерин эткен чылын-даа, бо чылын-даа ай санында ажыр күүседип, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидип, продукциянын бот-үнезин чиигедип келген—деп, мастерская начальниги өш Ермолаев чугаалаан турар.

Николай Марковтун удуртуп турары чазанылга пегинге кире бердивис. Ында ажыл чай чок чорудуп турган.

— Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш эткен чылын демисежип эгелээн бис. Социалистиг хүлээлгелеривисте күүсеттинмейн турар чүве чок. Амгы үеде хөрөөженнер хеви даараар ательниң ажылчыннары-биле чарыштыг бис. Чарыштын түннелин ай бүрүзүнүн төнчүзүнде үндүрүп турар. Бригаданың кежигүннери бот-боттарынга дузалажырынга чаңчыкван. Ындыг чорук ниити будүрүлге чедиишкиннерин өстүрерин, ай планын 115 хуу чедир күүседирин хандырган — деп, өш Марков чугаалап турар.

Ажылчыннар өөлчег санында ажылдаар черлерин боттары аштап алыр. Күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чорук чок апарган. Амыдыралга, ажылга, өөредилгеге үлегерлиг болуруң бригаданың кежигүн бүрүзү медереп билир.

Аныяктар кежээки школада өөренип турар. Ылаңгыя Семен Сласарев чедиги классты, өш Дузайкин 9-ку классты доозуп алгылаан.

Бригада бо чылдың Май 1-зинин байырлалын таварыштыр коммунистиг деп атты чедип алган.

СЭКП-ниң XXII съездизинге алдар болдурган чарыш тус-тус кижилер аразында улам күштелген. Будүрүлгенің чыл планын ол цех съездиниң ажыттынар хүнүнге чедир күүседирин хүлээнген.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

Септелге шыпкарылган

Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана 8 чыл школазының дирекциязы школаның чайгы септелгезинге хереглээр ыяш, тууйбу, кадаг, будук, чугай болгаш өске-даа өргежок чугула чүүлдерни апрельде-ле белеткеп алган турган. Өөредилге чылы доозулгалак турда коллектив автомашина гаражын кылып, ажыглалга киирген.

1961—1962 өөредилге чылынга белеткээн 1000 кубометр одаар ыяштың 700 кубометрин школа чанында эккеп дүжүрген, артыын сөөртүп турар.

Бир интернаттың болгаш бир өөредилге корпузунуң септелгезин бүрүн кылган. Амгы үеде база бир интернаттың септелгези шыпкарлып турар.

Мурнуку үеде школаның столоваязы биле хлеб быжырар чери ийи ангы бажынга турган. Бо чылгы септелге-биле хлеб быжырар черни столоваяның бодунда кылып, хлеб быжырар печканы салып дооскан. Үстүкү класстарның өөреникчилери күш-ажыл кичээлинин башкызы Х. Дамдын-оолдуң удуртулгазы-биле узуну 12, дооразы 8 метр өөредилге мастерскаязының тудуун дооскаш, кичээл чорударынга бүрүн белеткээн.

Кышка удур кол чүве—эки кылдынган печка, от болур. Ынчангаш школа, интернат бажыңнарынга болгаш база башкылар бажыңнарында чаа 12 печкаларны салып, эрги 4 печканы септеп кылган.

Школаның директору, улус өөредилгезинин шүгүмүнге эвээш эвес үеде ажылдап келген дуржулгалыг башкы Дугаржап Дембирелович Хомушку чаа өөредилге чылынга чедиишкиниг ужуражыр дээш организастыг хемчеглерни ап, школаның бүгү септелгезин дооскаш, күрүне комиссиязынга дужаарынга белеткеп алган.

Школаның септелгезинге «Искра» колхозтуң баштаар чери эки дузалашкан. Школаны чаа өөредилге чылынга белеткээр ажылга идепкейлиг киржип турар эштер Дамдын-оол, Часкал, Сигорев, Идам, Думеноол болгаш өскелерни-даа демдеглээри чугула.

Д. ХЕРТЕК.

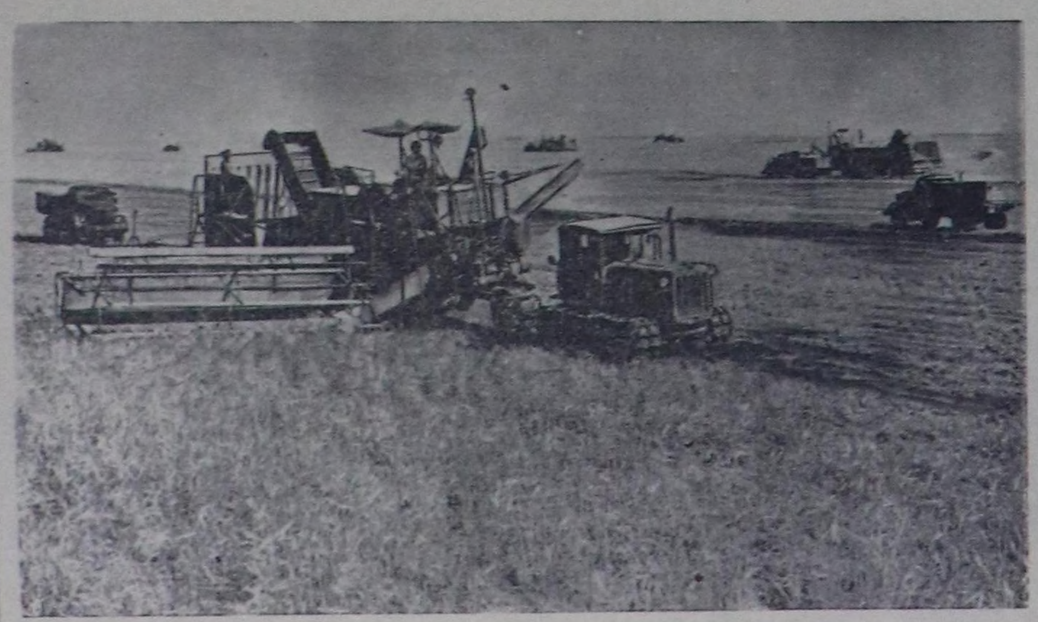

КАЗАХ ССР. Республиканың мурнуу таланы районнарының шөлдеринде тараа незилдези эгелээн. Казахстан миллиардтың баштайгы санын Мурнуу-Казахстан областың механизаторлары ажыткан. Баштайгы муң-муң гектар тарааларны ам безин ажаап апкан. Төрээн чурттуң тараа шыгжавырынче чаа дүжүттүң тараазы чорупкан.

ЧУРУКТА: Мурнуу-Казахстан областың «Чимкурган» совхозунуң шөлдеринде тараа ажаап алыышкыны.

Фото И. Идрисовтуу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чурукта: Кызылдың башкы институтунуң доозукчу студентилери (солагай талазындан оң талазынче) Яков Хертек, Кочага Шурун-Кара, Валентина Филатова, Александр Набатов, Дулуш Дырт-оол, Ооржак Чымба.

Фото В. Лутковтуу.

Эртемче улуг базым

Кызылдың күрүнеин педагогика институту башкы институтунуң баазазынга 1956 чылдың сентябрь 1-ден эгелээш ажытынган. Ол болза Тывада баштайгы дээди өөредилге чери болуп, областың школаларынга бедик мергежилдиг башкы кадрларны, ылаңгыя тыва башкыларны өөредип белеткээринге аргаларны ажыдып берип турар.

Амгы үеде институттуң үш факультеттеринде 448 студентилер өөренип турар, оларның иштинден тывалар — 260 кижи. Студентилерни өөредилгеже хаара тутканының талазы-биле бир өөрүнчүг түүл болза, студентилерниң 75 хуузу областың көдээ суурларындан, колхоз, совхозтарындан өөренир дээш келгени болур. Мында дөрт кафедралар физиканың болгаш математиканың, тыва болгаш орус дылдарның, литератураның болгаш төөгүнүң база эге класстарның делгем билиглиг башкыларын белеткеп турар.

Институт механиканың болгаш физиканың, электрорадиотехниканың, өөредилге кинозунуң, физика методиказының болгаш өске-даа лабораториялары-биле четчир санныг хандыртынган. Өөредилгениң үш мастерскаяларында өөренип турарлар металлдан болгаш ыяштан, картондан болгаш пластелиннерден эт-херекселдер кылырынга арга-мергежилдерни шиңгээдип ап, токарь станоктарынга ажылдап өөренип турарлар. Физика-математика факультединиң бүгү студентилери автомашина башкарарынга ыяавыла өөренир кылдыр чурумчуткан.

Институттуң башкылар коллективи студентилерге ханы болгаш быжыг билиглерни бээр дээш боттарының башкылап турар эртемнеринге арга-дуржулгаларын мөөннеп ап, практиктиг кичээлдерни херек кырында чорудуп келгеннер. Институттуң ажыттынганындан бээр ажылдап келген башкылар Вадим Павлович Барцевич, Евгений Иванович Скрипов, Тимофей Павлович Метляев олар студентилерниң бедик хүндүткелин чаалап алганнар. Башкы кадрларның иштинде бодунуң башкылал ажылынга мергежип, идепкейлиг ажылдап турар аныяк башкылар Ондар Хеймер-оол Опанович, Салчак Серот Седенович, Георгий Николаевич Курбатский оларны база демдеглээри чугула.

Улус өөредилгезин эде организастаарының дугайында Дүрүмнү боттандырарынче, өөредилгени амыдырал-биле сырый холбаштырарының айтырыгларын ажылдап кылырынче угланган теоретиктиг болгаш практиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге чугула базым болган эртемшинчилел ажылдарын институттуң кафедралары сөөлгү үеде чорудуп турар апарган. Дыл болгаш литература кафедразының ажылдакчылары Елизавета Ивановна Коптева, Куулар Хунажыкович Оргу, Регина Рафаиловна Бегзи, Елена Георгиевна Шашкова болгаш өскелер-даа тыва национал школаларга хереглээр өөредилге номнарын чоагадып бижип турарлар. Чоокку үениң иштинде тыва школаларга даштыкы дылды өөренип эгелээр. Бо болза тыва чонну өзүп турар культуразының бир херечизи-дир. Тыва школаларга немец дылды өөренириниң программазын институттуң дуржулгалыг башкызы Архип Владимирович Дятлов ажылдап кылып турар.

Эрткен кыжын физика болгаш математика кафедразының эргелекчизи эш Т. Н. Метляев көдээ школаларга электротехника талазы-биле практиктиг кичээлдерни эрттириниң ажыктыг болурун бедидериниң дугайында диссертацияны чедишкиннин-биле камгалап шыдаан. Институттуң Эртем бижилгелериниң бирги үндүрүлгези парлаттынган болгаш ам ийиги үндүрүлгезин белеткеп турар. Бо бүгү кылдынган ажыл-херектерни алгаш түңнээр болза институт бистиң областың мурнакчы-башкылал ажылының төвү апарган. Ындыг болганда биске национал кадрларны белеткээри чыл-бүрү өзүп турар-дыр.

Бөгүн бистиң институт бодунуң бирги доозукчуларын белеткеп үндүрүп, областың улус өөредилгезиниң ажылынга улуг базымны кылганын демдеглээри өөрүнчүг. 85 аныяк башкыларны өөредип үндүрдүвүс, ам олар боттарының ажылдаар черлерин тодарадып алганнар. Бирги доозуушкуннуң чедишкинниг болганының бир херечизи болза, 15 доозукчулар областың школаларының удуртур ажылдарынга барып ажылдаары болур. Хертек Сендажи—Тээли ортумак школазының директорунга, Монгуш Сайын-оол—Кунгуртуг школазының өөредилге эргелекчизинге ажылдаарлар, Саая Хеймер-оол, Александр Набатов Монгуш Сүгдер, Кочага Шурун-Кара олар Эртем соединиң шиитпирин ёзугаар аспирантурага өөренирлер, а Ф. Деменский институттуң физика болгаш математика кафедразынга ажылдаары-биле арткан.

Институттуң баштайы чылындан эгелээш ында партия организациязы, дирекция болгаш өске-даа хөй-ниитиниң организациялары хүн-бүрү ажыл-чорудулгазын студентилерниң күш-ажылчы кижизидилгезиниң айтырынче улуг кичээнгейни салып келген. Төөгү-филолог факультединиң бешки курузунуң студентилери педагогика практиказының үезинде областың районнарынга 50 ажыг лекцияларны номчуп, политиктиг, эртем-атеистиг болгаш эртем-нептерелдиг пропаганданың талазы-биле үре-түннелдиг ажылдарны чорутканнар. Эрткен чылдарның иштинде бистиң студентилеривис колхозтарже болгаш совхозтарже чоруп, тараа ажаап алышкынынга, мал чемнерин белеткээринге идепкейлиг киржип келгеннер. Олар каяа-даа барганда, көдээниң ажылчылери оларны боттарының шынчы дузалакчылары кылдыр хүлээп ап турганнар. Бистё мергежилдиг шыырак спортчулар база хөй, олар хоорайның болгаш областың күш-культура маргылдааларынга хөй удаа тиилекчилер болуп үнүп турганнар. Боттывынгыр уран чүүлдүң солун концерттерин организастаарынга болгаш оларны чонга ойнап көргүзеринге студентилер коллективиниң киржилгези улуг болган. Бистиң организастап алганывыс шин бөлгүмүнүң киржикчилери бо чылын ийи улуг шиилерни—«Ийи өң» болгаш «Үш айлаң-кушкаштарның кудумчузун» ойнап көргүскеннер.

Үр эвес үе эртер, бистиң институтка агро-биолог факультеди ажыттынар, анаа өөренир күзелдиглерге институттуң эжин ынчаар ажыттынар. А бо өөредилге чылында физика-математика факультединде физика, электротехника, машиноведение башкыларын белеткээриниң салбыры ажыттынар. Кажан биске чаа өөредилге корпузунуң тудуу кылдынган соонда, институттуң хүндүскү салбырларынга өөренирлерниң саны 1300 кижи чедер.

Бирги доозукчуларны институт үдеп, моон соцгаргы ажыл-херээнге, амыдырал-чуртталгазынга улуг чедишкиннерлиг болурун күзеп турар. Кызылдың педагогика институдунуң бирги доозуп үнүүшкүнү болза бистиң чурттуң келир үеги эртем-билиглиг башкы кадрларын өөредип кижизидери дээш партия болгаш чазактың улуг сагыш салыышкынын херечилеп турар.

С. ХОРОШАВИН,
институттуң өөредилге эргелекчизи.

Чурукта С. Хеймер-оол.

Ажылдавышаан...

Башкы институдунуң ийи чыл хуусаалыг өөредилгезин кады санаарга школаларга ам он ажыг чылдарның дургузунда башкылап ажылдап келдим. «Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар болгаш ССРЭ-ге улус өөредилгезиниң системазын улам сайзыраңгаймыдар дугайында» Хоойлуну боттандырары дээди эртемни чедип алырын менден негээн. Ынчангаш Бии-Хем районнуң Черби чеди чыл школазынга башкылап тура-ла, Кызылдың башкы институдунга бот-өөредилге-биле өөренип келдим. Башкы ажылынга ажылдавышаан, өөренири чиик эвес болган. Ындыг-даа болза өөредилге программазының негелделерин күүседир дээш бүгү күштү мөөннеп, болдунар бүгү аргаларны ажыглаар болза, бот-өөредилге-биле дээди өөредилге черинге чедишкиннинг өөренип болур. Ону бодум бүзүреп көрдүм. Бо чылын бот-өөредилге-биле бистиң институттуң төөгү-дыл факультединиң Тыванның хоочун башкылары Зоя Даниловна Сапогова, Борис Балганович Шактар-оол болгаш өске-даа тос башкылар чедишкиннинг доостувус.

Ажылдавышаан дээди эртем чедип алыр улуг аас-кежиин совет улуска тургузуп берген Коммунистиг партияга улуг өөруп четтиргенимни доозукчу өөрүмнүң мурнундан илередип тур мен.

Б. ДУЮГБАН,
областың үнү чок уруглар школазының директору.

Чагытайда туристер лагери

Чайгы үеде бистиң Тыва областың кайы-даа булуңнарынга баарга, оон агаар-бойдузу кайгамчык, албан-хаакчыт азы ажылчын кижи бодунуң ээлчеглиг шөлээзинде дыштанылгазын ажыктыг эрттирип болур: «Үш-Белдир», «Чедер» дээн сураг-жаан курорттардан аңгыда чайгы дыштанылганы хөглүг болгаш ажыктыы-биле эрттирип болур черлериниң бирээзи—Чагытай хөл болур.

Чайгы үеде бистиң Тыва областың кайы-даа булуңнарынга баарга, оон агаар-бойдузу кайгамчык, албан-хаакчыт азы ажылчын кижи бодунуң ээлчеглиг шөлээзинде дыштанылгазын ажыктыг эрттирип болур: «Үш-Белдир», «Чедер» дээн сураг-жаан курорттардан аңгыда чайгы дыштанылганы хөглүг болгаш ажыктыы-биле эрттирип болур черлериниң бирээзи—Чагытай хөл болур.

Бо чылын Чагытайда профэвилелдериниң область Чөвүлелиниң болгаш «Спартак» эки-тура спорт ниитилелиниң эргелели-биле туристер лагерин организастаан. Орта дыштанылының хуусаазы 12 хонук, ол үениң дургузунда дыштанган кижи бодунуң кадыкшылынга чугула чаачаа күштү немеп ап болур. Ынаар баарының путёвказының өртээ 31 рубль. Ол түнден дыштанып чоруур кижи чүгле 9 рубльди төлээр, а арткан акшаны демги дыштаныкчының хамааржып турар профэвилел организациязы төлээр. Дыштаныкчыга бүгү-ле үүлдер белен: эки шынарлыг аъш-чем, тудуг-суур, хол бөмбүү ойнаар шөл, моторлуг хемелер, чурук тырттырыкчыларының эргезинге берген «Зорький» деп аппарат-даа бар.

Бирги ээлчегде Кызылдың механизация училишезиниң кончуг эки өөредилгелиг, чурум-сагылгалыг 20 ажыг курсантылары орта боттарының дыштанылгазын эрттиргеннер. Баштайгы үеде оларга ээлээн бергелер таварылылаан чүге дизе туристер боттары удуур-чыдар чери кылдыр майгыннарны хап таарыштырып алыр бо дег дыштанылга чери Тывага турбаан. Ол ышкаш, хол бөмбүү ойнаар шөлду, чемненир столдарны болгаш узун сандайларны олар боттары кылганнар, хөлге селгүүстеп хемелээр хемелерни база олар септээннер.

Маңаа баштай дыштанганнар чүгле эки дыштанырынче эвес, а ол чоок-кавыда колхозтарның, совхозтарның ажыл-агыйы-биле база таныышканнар. Ажыл-агыйларның экономиказы-биле таныжылга оларның моон соңгаар практиктиг ажылынга улуг дузаны берген. Дыштанылгазын доосказ, ол туристер планда көрдүнген бүгү программаны күүсеткеш, шуптузу «ССРЭ-ниң туризи» деп хөрек демдектерин кадап алгаш эвес чаныпканнар.

Дыштанылганы эки организастыг эрттирип турар ол туристер лагерьниң улуг инспектору коммунист Павел Михайлович Петровтуң дыштаныкчыларга сагыш човангыр кичээнгейин борта демдеглээри херек. Ол боду спорттуң янзы-бүрү хевирлерининг эки мергежилдиг болгаш дыштаныкчыларны черле чалгааратпас, эртенги сула шимчээшкинден чорудар. Ындыг бүгү талалыг мергежилдиг удуртукчу турда дыштаныры, бедик даглар кырынче үнүүшкүн кылып, төрээн крайының арыг агаар бойдузун хөрек долдур тынып, дыштанып чоруурга сонуургаңчыг болбас аргажок.

Ам ында ийи эвлчегде келген туристер боттарының дыштанылгазын эгелей берген. Оларның бир дыштанылга хүнү мынчаар эгелээн: эртенгиниң 7 шакта сула шимчээшкин кылыры-биле чыскаалыпкан, ону улуг назылыглар, аныяк оолдар, кыстар шупту бир дөмей кылыр, чүге дээрге орта дыштанып келгеннерден негелде ындыг. Сула шимчээшкин кылыры доостурга, Павел Михайлович: «Холче!» деп команданы берилкен. Сугга чунуп эштиптерге мага-бот улам-на Сергей бээр. Ол аразында повар туристериниң эртенги чемин белеткептер, чамдык туристериниң сыырткыыштары-биле туткулаан балыктарындан кылган кулчалыг мүн амданыг-ла болган.

Эртенги чем доозулган соонда кижи бүрүзү бодунга хамаарылгалыг эт-херекселин, ийи-үш кижиге өй майгынчыгаштарын чүктепкеш, Чагытай хөлдүң кыдыынче аян-чорук кылып чорупкан.

Туристериниң бо лагери сентябрь 1-ге чедир бодунуң ажылын үргүлчүлээр.

Чурукта: душтеки чем соонда туристериниң чамдыызы моторлуг хемебиле селгүүстээринче үнүпкен.

К. БАЙ-КАРА,
Фото А. СМАГИННИЙ.

ДООЗУКЧУЛАР ЧУГААЛАП ТУР

☆ ☆

Өөрүп четтирдим

Дээди эртемниг башкы болдум. Тыва араттың оглу менээ ханы, быжыг билигни берип, аныяк салгакчыларны эртемнерге өөредир башкы кылдыр белеткеп берген Коммунистиг партиямга, Совет чазаамга улуг өөрүп четтиргенимни илереттим. Бисти бичии чажывыстан эгелээш кижизидип өөреткен Төрээн чуртувуска бүгүү-ле күжүвүс болгаш аргаларывыс-биле ажылдап бээр улуг хүлээлгелиг бис.

Бистиң доозукчуларывыска областың школаларынга барып ажылдаар черлерни хуваагаан. Мен Чадаана ортумак школазынга физика-математика башкылаар болдум.

С. МӨНГЕ.

Амыдыралдан өөренир

Школаның амыдырал-биле харылзаазын улам-на быжыглаар, күш-ажылды ханы болгаш чогаадыкчы ёзу биле билир аныяк кижилерни белеткээр сорулга бистиң чурттуң улус өөредилгезиниң мурнунда тургустунуп турар. Бо сорулганы амыдырал кырынга боттандырарының херээнге аныяк башкы мен база киржир сорулгалыг мен. Өөредилге черин чаа дооскан аныяк кижээ башкылап эгелээрде ажылга бергедээшкиннер чугаажок таваржыр дээрзин билир мен. Ынчангаш башкылаар эртемнерни ажыл-амыдырал-биле шын холбаштырар, амыдыралдан өөренир дээш чүткүлүг ажылдаар күзелим ындыг.

Беш чылдар бурунгаар Тээли ортумак школазын эки өөредилгелиг дооскан эштерим Сарыг-оол, Мандан-оол, Демир-оол, Кувискаал олар-биле кады институтка өөренип киргеш, ону чедишкиннин-биле доостувус.

А. ХЕРТЕК.

Ынак эртемим

Институтка кирериниң экзаменнерин чедишкиннинг дужаагаш, дээди эртем чедип алыр дээн улуг күзелимге баштайгы базымны кылып, физика математика факультединге өөренип кирген мен. Тоора-Хем школазынга өөренип турган чылдарымдан эгелээш математикага, ылаңгыя физикага онза сонуургалдыг чорааным мээң өөрениримге идиглиг болган.

Дээди өөредилге черинiң программазын ёзугаар тус-тус эртемнерни бүгү-талалыг ханызы-биле өөренири ындыг-ла белен эвес. Бо өөренип эрткен чылдарымда физикага, ылаңгыя атомнуг физикага ынак болгаш ону улуг сонуургалдыг өөренгеним менээ уттундурбас. Атомнуг физикага амгы үениң физиказының чаачаа чедишкиннерин башкыларымның дузазы-биле амыдыралбиле тудуш харылзаалыг өөренип алганымны демдеглексеп тур мен.

Эртемге мынчаар өөренип алырынга таарымчалыг бүгү-ле байдалдарны тургузуп берген Коммунистиг партияның, Совет чазактың улуг сагыш-салыышкынының ачызында ынак эртемнерим—физиканың болгаш математиканың талазы-биле дээди эртемниг башкы атты чедип алганым мээң амыдыралымга кажан даа уттундурбас.

Ч. БАРААН.

Чүге чедишпейн турарыл?

Тожу районда школа назыны четпээн уругларның 5 яслилери болгаш уруглар садтары бар, ында колхозчуларның база албан-хаакчыларның 170 уруглары кижизидилгени ап турар. Ынчалза-даа олар бичии чаштарның культурлуг өзүп доругар, ойнап-хөлээр чоруун долузу-биле хандырып шыдавайн турар.

Тоора-Хем суурга эрткен чылдың майда тудуп эгелээн уруглар садының тудуушкуну ара соксаан. Смета ёзугаар көрдүнген 27,3 муң рубльден амга чедир чүгле 6 муң ажыг рубль чарыгдаттынган. Амгы үеде уруглар садының тудуу херек кырында бежен хуу четпээн, а чаагайжыдылгазы база-ла багай. Бо туттунуп турар уруглар садын чоокку үеде ажыглалга киирери районнуң коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторазындан (директору эш Чистяков) негеттинип турар.

Тудуг ажылдарындан аңгыда, районнуң уруглар албан черлериниң ажылында өске-даа улуг четпестер бар. Чамдык яслилериниң, уруглар садтарының херимнериниң ишти чаагайжыттынмаан, уруглар ойнаар тускай шөлдер кылдынмаан, ында күш-культураның болгаш ойнаарының херекселдери чок. Район төвүнде уруглар сады болгаш яслилериниң аңгыда, өске уруглар албан черлери тускай өөредиг кадрларбиле четче хандыртынмаан. Уруглардың аъш-чеми чамдык таварылгаларда ногаа болгаш сүт аймаа-биле четпес хандыртынып турар, ындыг болганда чемниң шиңгээлделиг шынары куду. «Май 1-зи», «Совет Тыва» колхозтарда уруглар садтарының болгаш яслилериниң чем шыгжаар складтары хирлиг, чем аймаан кайы-хамаан чок, шывыглар чокка ажаап турар.

Яслилерде болгаш садтарның хөй кезиинде төрелдер комитеди тургустунмаан, а ындыг комитеттер бар черлерде олар кижизидикчи башкыларның хүн бүрү ажылдарынга ёзулуг дузаны чедирип шыдавайн турар.

Яслилерге болгаш садтарга боттарының уруглары тургузарын дилээн ада-иелериниң билдириишкиннери амгы үеде улам-на көвүдээн. Районнуң статистика эргелелиниң санап түңнээнин ёзугаар алырга, районда школа назыны четпээннериниң саны бир муң ажып турар. Ынчангаш бичии чаштарның ажаалдахайгааралынче сагыш салып, уруглар албан черлериниң тудуг-суурун дүргедедир сорулга районнуң удуртур организацияларының мурнунда салдынган. Кылдынып эгелээн тудугларны доозарын дүргедедип, чаларын тудуп эгелээри чугула, чүге дээрге уруглар саны өзүп, оларның ада-иелериниң негелделери улгадып турар.

Б. ШИМИТ.

ДООЗУКЧУГА

Өөредилге үзүн бруун
Өөрүп-биле базып эртиң.
Өскен чуртка ажылдаарың
Өөрүшкүнүң хүнү келди.

Ажыл-иштиң аймы-биле
Аңгы, башка баар-даа бол,
Эчис быжыг найыралга
Эрткен чылдар уттундурбас.

Дээди сургуул доозуп тур сен
Дээжилээн күзелим бо!
Чеди чылга үлүүн болур —
Чедишкинден көргүс, эжим.

Д. ТАНОВ.

ТЕЛЕГРАФ
ДАМЧЫДЫП, ДЫҢНАДЫП, МЕДЭЭЛЕП ТУР

МАР-ның конституциязының хүнү

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол Арат Республиканың ажылчы чоннары конституция хүнүн июнь 30-де демдеглээн.

Моол улустуң эрткен оруу болгаш ооң келир чырыткылыг үеви МАР-ның конституциязында айыттынган деп «Унэн» солун бижээн. Ол конституция моол улустуң демиселиниң болгаш тиилелгелериниң көргүзүү болур. Бистиң конституциязының шынар байдалы түүлүнге чедир чайгылыш чок демократизм болур дээрзин солун оон ынай демдеглеп турар. Конституция бүгү-ле хамаатыларга, оларның эр-хөрөөжөн, национальды, эртеми болгаш хөреңги байдалындан хамаарылга чокка деҥ эргелерни хандырып берген. МАР-ның политиктиг үндезини улус депутаттарының Хуралдары, экономиктиг үндезини—үлетпүрде-даа база ол ышкаш көдээ ажыл-агыйда-даа бүдүрүлгениң чепсек-хөрөкселдеринге социалистиг өнчү болур деп конституцияда алдын үжүктер-биле бижээн.

Ам бо үеде Моолда кижи бүрүзү шыдаар шаа-биле ажылдаар, кижи бүрүзүнге ажылдаан шаа-биле бөөр деп социалистиг принцип бүрүнү-биле тиилеп турар, ооң ачызында ам күш-ажыл МАР-ның хамааты бүрүзүнүн алдарының хөрөө апарган.

Х. Чойбалсанның түүлдери болгаш чугаалары орус дылда

МОСКВА. (СЭТА). Моол Арат Республиканың партия болгаш күрүне талазы-биле шылгаранга ажылдакчызы Х. Чойбалсанның түүлдериниң болгаш чугааларының чыындызын Москвада парлап үндүрген. Х. Чойбалсанның амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы (1895—1952 ч.) бодунуң хамаарышпас чоруу дээш моол улустуң демисели болгаш амыдыралы-биле, Моолдуң Араттың Революстуг партиязының ажыл-чорудулгазы-биле сырый холбашкан. Сухэ-Батор-биле кады Х. Чойбалсан 1921 чылда антиимпериалистиг, антифеодалдыг революцияның тиилелгезинге моол улусту чедирип келген МАРП-ниң үндезилекчилериниң бирээзи болган.

Ук номну Моолдуң улус революциязының 40 чыл оюнга холбаштыр парлап үндүрген. 40 чыл ою июль 11-де болур. Ону Совет Эвилелинге калбаа-биле демдеглеп эрттирер деп турар.

650 миллион чоннуг Кыдат Конгонуң улузунуң талазында

ПЕКИН. (СЭТА). Конго Республиканың КҮР-да хөрөктөринге түр бүзүреттирген Жозеф Киндундунуң Конгонуң хамаарышпас чоруун чарлаанының бир чыл болган оюнга холбаштыр тургускан хүлээп алышкынына КҮР-нуң Күрүне чөвүлелиниң премьери Чжоу Энь-лай болза, 650 миллион кыдат улус конго улустуң талазында кезээде турар болгаш колониализмге, даштыкы интервенцияга удур национал хамаарышпас чорук дээш ооң демиселин деткиир деп медеглээн.

Синьхуа агентилелдиң дыңнадыын өзүгаар алырга, Каттышкан Штаттарга баштаткан империалистер Конгону боттарының бүрүн контролюнуң адаанга тургузар, а ол ышкаш Конгонуң дүрүм өзүгаар чазаан болгаш ооң национал армиязын узуткаар дээш боттарының чалчаларының реаксылыг өзү-чурумун Конгога дүрүмүдерин оралдажып турар дээрзин демдеглээш, Чжоу Энь-лайның ооң ынай медеглээни болза: чүгле Антуан Гизенгага баштаткан чазак Патрис Лумумбаның чазааның салгакчызы болгаш Конгонуң дүрүм өзүгаар чазаа болур.

Чүгле конго улус бодунуң иштики айтырыгларын шиитпирлээр эргелиг, чүгле Конгонуң дүрүм өзүгаар чазаа национал армияны организаттаар болгаш конго парламентиниң таарымчалыг ажыл-чорудулгазын катап өгелээр эргелиг деп санап турар бис дээрзин Чжоу Энь-лай чугаалаан.

Найыралчы болгаш чылыг байдалга эрткен хүлээп алышкынга Конгонуң КҮР-да хөрөктөринге түр бүзүреттирген Жозеф Киндунду чүве чугаалааш, Конгонуң хамаарышпас чоруун болгаш чаңгыс эвин кошкадырынче угланган АКШ-тың, Бельгияның, КНО-нуң аппарадының болгаш конго улустуң саттынакчыларының кемниг үүлгедиглеринге килеңнээшкинин илергейлээн.

Патрис Лумумбаның хөрөөнин уламчылакчылары боттарының амыдыралын делегей «хайгааралын» Конгога дөгөөр дээр оралдажышкыннарга удур, Конгонуң чаңгыс эви болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселге бараан болдурган деп Жозеф Киндунду медеглээн.

Контрреволюцияның чаа үүлгедиглери

ГАВАНА. (СЭТА). Кубада өлүрүкчү чажыт контрреволюстуг күштер июнь 29-түн кежээзинде чаа кемниг хөрөкти үүлгедип, автомашинага салган хөй санныг частыг үүлдерни чазылдырган. Частыышкын хоорайның төвүнде автомашиналар турар черге болган. Элээн каш автомашиналар бүрүн узуткаттынган болгаш үрелген. Аас-кежик бооп кижи өлбөөн.

Кубага удур кампанияны АКШ-та база катап өөскүдүп турарларның талалакчылары өлүрүкчүлериниң ол үрегдекчи чоруу гаваначыларның килеңнээшкинин болдурган. Ол кемниг үүлгедигниң болган черинге дораан-на удурланыышкынның хөй кижи киржикчилиг митингизи болган. Митингиге чүве чугаалаан ораторлар контрреволюстуг өлүрүкчүлерни килеңнээшкинниг каргап, Кубаның иштики болгаш даштыкы дайзыннарының кандыг-даа чимзениишкиннеринге хамаарыштыр серемчилелди могаг-шылаг чокка бедидер, социалистиг революцияны быжыглаарынга болгаш хөгжүдерингe бүгү-ле күштерин бөөр деп кубачыларны кыйгырып турган.

Өлүрүкчүнү шииткен

ВЕНА. (СЭТА). СС-тиң хауптштурмфюрери чораан Эгон Шенфлуттуң хөрөөн көргөн суд Австрияның Вельс хоорайында доозулган. Ону суд 1941 чылдың чайынында болгаш күзүнүнде Киев биле Могилев хоорайларга совет хамаатыларны боолап өлүргенинге буруулуг деп саналаан болгаш 9 чылда кара бажыңга олуртуру-биле шииткен.

Ол шииткел-биле холбаштыр «Арбейтер-цейтунг» солун: өлүрүкчү чорукту массалыы-биле үүлгеткени бүрүнү-биле сойгаладып илереттине берген фашистиг хөрөктөнге онааган шииткел «иледе-ле чиик» болган-дыр деп демдеглээн.

Полин Лумумбага аалдап барган

ПЕКИН. (СЭТА). Империализм Лумумбаны өлүрүп каан, ынчалзадаа мөөн ашаамның бодунуң амыдыралын бараалгатканы хөрөкти түүлүнга чедирер дээн конго улустуң шиитпирлиг чоруун империализм хунаап ап шыдаваан деп, Синьхуа агентилелиниң Стэнливильде корреспондентизи-биле беседазынга Патрис Лумумбаның кадайы дээрги Полин Лумумба медеглээн. Лумумба мурнуку хевээр конго улус-биле кады демисежип турар, ооң чайгылыш чок тура-соруу Конгонуң улузунуң бодунуң төрөөн чуртунуң хамаарышпас чоруу, хосталгазы болгаш чаңгыс эви дээш демиселин чалгынналдырып турар.

Тисвиль лагериндеи Лумумбаның чоруткан сөөлгү чагаазын Полин Лумумба көргүскен. «Бистер чаасканн эвес бис, Африканың, Азияның болгаш делегейниң өске-даа районнарының улустары кезээде миллионмиллион конголарның талазында болур. Амдыында бистиң чуртувуста колониалистер болгаш оларның хөлезиленикчи шериглери туруп турда Конгонуң улузу бодунуң демиселин соксатпас»—деп, Лумумба бижээн.

«Мөөн болгаш мөөн эштеримниң амы-тынын бөөринге белен турганы ол херек кедизинде барып албан тиилээр дээрзинге мен кажан-даа минута хире безин чигинмейн турган мен»—деп, Патрис Лумумба Тисвильдиң хоругдал черинден бижээн.

Дээрги Лумумба мынча деп сагыштсеткили хайныгып медеглээн: «Мөөн ашаам өлген. Ынчалза-даа ооң өлгени Конгонуң улузунга болгаш Африканың өске-даа чурттарының улустарынга кичээнгей болур, ол чорук империализмге болгаш ооң чалчаларынга удур улам улуг күш-биле демисежиринге сагындырыг болгаш кыйгырыг болуп турар».

АК БАЖЫҢГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Июнь 30-де президент Дж. Кеннединиң чалааны-биле ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министриниң оралакчызы В. А. Зорин, ССРЭ-ниң АКШ-та элчини М. А. Меньшиков болгаш чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында ийи талалыг санал-оналдар солчулгазында киржип турар өске-даа совет төлөөлөр Ак бажында Кеннедиге барып чораанар. Чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыгларының талазы-биле президентиниң тускай чөвүлекчизи Дж. Макклой хүлээп алышкынга киришкен.

Чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыының талазы-биле ам болуп турар санал-оналдар солчулгазынга болгаш ол айтырыг талазы-биле дугуржулганы дүрген чедип алырының оруктарынга хамаарышкан айтырыгларны беседаның чорудулгазында чугаалажып көрген.

Англи шериглер Кувейтче кирген

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның даштыкы херектер министриниң дыңнатканы болза, англи шериглер Кувейтче июль 1-де кирген. ДХМ-ниң сөстери-биле алырга, ол хемчегни «Кувейтиниң чагырыкчызының онза болгаш албан өзүзүнүң дилээн өзүгаар», ол чагырыкчының мурнунга Англияның хүлээлгелеринге дүүштүр алган болгаш Кувейтче кирген англи чепсектиг күштер «Кувейтиниң чагырыкчызының эргезинге» турар.

СОВЕТ ЧЕРЖЕ МОРЛАП КЕЛИҢЕР!

Муң аныяк кубачылар Одессада келгеннер

ОДЕССА. (СЭТА-ның тускай корреспондентилери Б. Лукьянов, Г. Ошаровский). Июнь 30-де хүннүң бирги чартыында Одесса мугулдурунуң даштыкы оруунга «Грузия» деп теплоход-экспресс көстүп келген. Ол Одесса — Гавана — Одесса ынчаар чорааш келген. Кара-далайжылар Кубага аныяк совет тускай эртемниглерни — улус кооперативтериниң болгаш күрүне ажыл-агыйларының шөлдеринде, фермаларында ажылдап өгелей берген агрономнарны, трактористерни, зоотехниктерни, механизаторларны чедирип каннар.

«Грузия» дедир келирде Кубаның 1000 тараачын аныяктарын хүлээп алган. Оларның шуптузу Аныяк тура халыкчылар ассоциациязының идепкейлиг киржикчилери, Кубага бо чылдың чазынында интервентилерни чылча шаварынга киришкен. бодунуң улузунуң хосталгазы дээш демиселчилер-дир.

Куба аныяктарның төлөөлери ССРЭ-же чоруурунуң мурнунда Фидель Кастро-биле ужурашканнар. Ол оларга чылыы-биле болгаш чүректиң ханызындан чаган.

..Одессаның садыг портун байырлал шинчи киир шимеп каан. ССРЭ-ниң, Украин ССР-ниң, Куба Республиканың күрүне туктарын далай хады хөлбеннедип турган. Портка турган болгаш эштип чораан бүгү суднолар чүзүн-баазын өңнүг туктарын көдүрүпкен.

Далай өртөөлиниң чанынга мун-мун кижилер чыглып келген. Олар аңаа эргим өңнүктерни байырлалдыг уткуур дээш чедип келгеннер. Уткааннарның аразында — ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары С. П. Павлов, УССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы С. А. Ковпак, ССРЭ-ниң аныяктар организацияларының Комитединиң даргазы П. Н. Решетов, маадыр-хоорайның совет, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының удуртукчулары бар.

Бодунуң ада-чуртчуларын уткууру-биле Куба Республиканың ССРЭ-де элчини Фаурэ Чомэ болгаш Кубаның Аныяк тура халыкчылар ассоциациязының удуртукчуларының бирээзи Клаудио Рамос олар Москвадан чеде бергеннер.

Одессадан 700 кубачылар «Грузия» деп теплоход-биле Ялтаже чоруптар. Ооң соонда олар бөлүк-бөлүк болуп алгаш ажылдаары-биле болгаш өөренири-биле Джанкойже (Крым), Краснодар болгаш Ставрополь крайларже, Грузияже болгаш Узбекистанче чоруптарлар. Арткан 300 кижи Украинаның Херсон, Кировоград болгаш Черкас областарынга баарлар.

Хосталганы чедип алырынга бүрүн шиитпирлиг

КАИР. (СЭТА). Конгонуң дүрүм өзүгаар чазааның дипломаттыг төлөө чериниң баштыңы Пьер Мулеле Конго Республиканың хамаарышпас чоруун чарлаанындан бөөр бир чыл болган оюн таварыштыр аңаа медеглел парлап үндүрген, ол медеглелде чугаалап турары болза:

Үр үениң дарлалының, үптөөшкиннериниң, истеп-сүрүүшкүннериниң болгаш дорамчылаашкыннарының соонда конго улус бодунуң хуузунда хөрөктөрин өгелеп баштаарының болдунар аргазын чедип алган. Ынчалза-даа аныяк чазак бодунуң чуртун бүрүнү-биле хостаар деп шиитпирлээнде империалистер аныяк республикага удур далдарал чокка шоглай бергеннер.

Конгога КНО-нуң хөделиишкиннерин «аныяк республиканың төөгүзүнде дүмбей арын» кылдыр медеглелде буруу шаап турар. Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң Конго дугайында айтырыгның талазы-биле хүлээп алган шиитпирлерин КНО амга чедир-ле күүсетпээн деп, Пьер Мулеле демдеглээн. Харын-даа КНО-нуң чепсектиг күштериниң караанга көзүлдүр-ле «конго улустуң өскерлиг-чилери республиканы кезек-кезек кылдыр үзерин үргүлчүлеп, чурттуң чамдык районнарынга эрге-чагырганы эжелеп ап, а премьер Патрис Лумумбаны болгаш хосталга дээш өске-даа демиселчилерни тудуп хоругдааш, эрээ-хилинчекке таварыштырган болгаш империалистер база оларның чалчалары хоралакчы өзү-биле өлүрген».

Патрис Лумумбаның дугайында тураскаал конго улустуң чүректеринде чурттавышаан турар деп, медеглелде чугаалап турар.

Патрис Лумумбаның салгакчызы Антуан Гизенганың баштап турары конго чазак Конгонуң девискээриниң хөй кезиин үре-түннелдиг контрольдап турар.

Медеглел мындыг сөстер-биле дооступ турар:

Конго Республиканың бүрүн болгаш чугаа чок хосталгазын, чаңгыс эвин база девискээриниң четче-бүрүн чоруун чедип алырынга бистер бүрүн шиитпирлиг бис.

Ужур-дүржок чоруктар

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуу африка республиканың аймак-сөөк ылгаар чазаа апартеидтиң политиказынга удур көдүрлүп үнүп турар чурттуң чонунуң янзы-бүрү бөлүктериниң демиселин массалыг тудуп хоругдаашкыннар-биле боой тударын оралдажып турар.

Июнь 29-түн кежээзинде мун-мун мурнуу-африкан полицейжилер Иоганнесбургта чуртталга бажыңнарынче халдаашкын кылгаш, аңаа элээн каш шактар дургузунда чаа тудуп хоругдаашкыннарны кылганнар. Рейтер агентилелдиң дыңнадыын турары-биле алырга, ол полицейжи операцияның үезинде чүс-чүс кижилерни тудуп хоругдаан.

Полицейжи халдаашкыннар хоорай чаныныҥ чурттакчылыг черлеринге болгаш Иоганнесбургтуң районунда африкан суурларга база-ла болгулаан.

Тудуп хоруур чоруктарны кылып турар районче полицейжилер чүнүдаа эрттирбейн, эртип турган бүгү автомашиналарны доктааткаш, үжеп чиндип турганнар.

Брентанонуң кыжаныы

БОНН. (СЭТА). ГФР-ниң даштыкы херектер министри Брентано парлалга конференциязын чыылдырган болгаш ону барыын-герман радиога база телевидениеге дамчыткан. Герман айтырыгның талазы-биле Совет чазактың саналдарын хажыдар сорулга-биле шын эвес үүлдерни ол чулчуруп турган. Ол саналдарны Барыын Германияның чонунга «кыжаныг» кылдыр көргүзерин оралдаштыышаан, Брентано «Берлинни камгалаар» сорулга-биле «кандыг-даа чепсектерни ажыглаарындан» чалданмас деп, барыын талакы күрүнелерни кыйгырып турган.

Мурнуу Вьетнамда

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамда ногодиньдьемчи өзү-чурумга чоннуң таарзынмас чоруунуң өзүп турарын айыткан Д. Уорренниң Сайгондан чоруткан дыңнадыын «Дейли телеграф» солунга парлап үндүрген.

Кажан-бир шагда Нго Динь Дьемниң талазынга турган хөй-хөй вьетнамчылар ам халаптыг чорукту ажыы-биле чугаалап турар апарган деп Уоррен медеглээн. Моон мурнунда аазаан реформаларны боттандырбааны, эрткен чылдың ноябрьда Мурнуу Вьетнамга эргилдениҥ чедимче чок болганының соонда чоннуң ортузунга күштүг таарзынмас чорук үнген. Интеллигенция идегээр аргажок байдалдың бодалынга хаара туттурган.

Даглыг районнарның 250 муң чыгам кижилиг чону ам Нго Динь Дьемге удур идепкейлиг демисежип турар дээрзин корреспондент айыткан.

ИРАН. Тегеранда амыдырал кедергей берге. Он шак дургузунда кылыр аар-берге күш-ажыл дээш ажылчын кижи үүгле 8—10 туманны (чаңгыс рубль хире) ап турар. Ол акша-биле амыдыраары берге, ынчаарга ажыл тып алыры оон-даа берге. Ажыл чокталыр чорук чуртта өзүп турар.

Чурукта: ажыл чок кижилер Тегеранның шөлдериниҥ бирээзинде.

Чурукту неделя санында үнер «Эуропео» деп итали журналдан алган.

Областың хол бөмбүүнүң талазы-биле бирги чер дээш июнь 25-тен 30-ге чедир болган маргылдаага Барыын-Хемчик районнуң командазы бөлүктер аайы-биле болган ужуражыышкыннарга бирги черни эзлээш, түннел оюнга ийиги черни алган.

Фото С. Феоктистовтуу.

ЛЕНИНГРАДЧЕ

Кызылдың пионерлер бажыңы хоорайның школаларының 14 өөреникчилерин Ленинградче экскурсиялаары-биле чоруткан. Олар Ленинградтың төөгүлүг черлери-биле, хоорайның пионерлериниҥ ажыл-амыдыралы-биле таныжарлар. Дедир кел чыда пионерлер Москвага доктаап, Кремльге, Мавзолейге, Улус ажыл-агыйының чедишкиннериниҥ делгелгезинге баарлар.

Өөредилгезинге болгаш хөй-ниитниҥ ажылынга идепкейлиглерни экскурсияже чоруткан. Оларның аразында № 9 школаның кончуг эки өөреникчизи, авиамоделисчи Серёжа Кондратьев, № 1 школаның кончуг эки өөреникчизи Валя Медведева, № 2 школаның өөреникчилери Ира Оюн, Наташа Чульдум, Монгуш Бичинмаа болгаш өскелер-даа бар.

Чурукта: Бөлүк экскурсантылар Ленинградче чоруурунуҥ мурнуу чарыында Ленинград дугайында альбомну көрүп олурлар.

Фото Г. Сиротиннии.

Авиамодельчилер маргылдаазы

Бистиҥ областа авиамоделизмниҥ бөлүгүмнери аныяк техниктер станциязында, № 7 школада, Пионерлер бажыңында, Чадааанаың, Шагаан-Арыгның, Тураның ортумак школаларында, Кызылдың болгаш Сарыг-Септиҥ школа-интернаттарында ажылдап турар.

Мурнунда чылдарда авиамодель бөлүгүмнеринге өөренип тургаш, ам өөредилгезин ужар үүлде уламчылап турарлар безин бар. Чижээ, Охотников, Селиверстов, Бабкин олар ужудукчуда өөренип турар, а Пионерлер бажыңынга авиамоделисчи турган Николай Маслов инженер-конструктор апарган.

Чоокта чаа областың ДОСААФ комитеди, аныяк техниктер станциязы-биле кады авиамодель бөлүгүмнериниҥ ажылының түннелин үндүрүп, ССРЭ-ниҥ Агаар Флодунуҥ хүнүнге тураскааган область маргылдаазын эрттирген. Аңаа янзы-бүрү класстарның 40 модельдери киришкен.

Саша Баркаловтуҥ (аныяк техниктер станциязы) механиктиг мотор тургускан модели агаарга 1 минута 8 секундада ушкаш, бирги черни алган. Каа-Хемниҥ авиамодельчизи Аргуменвтиҥ шак-ла ыңдыг модели 1 мин. 9 секундада ушкаш, ийиги черни алган. Ужудуушкунну чиңге удазынның дузазы-биле черден башкарар модельдериҥ башкарыкчыларындан Сартый Макар-оол (Улуг-Хем) бирги черни алган. Ийиги черде Дружеручка (Кызылдың школа-интернаты), үшкүзүнде—Борисов (Каа-Хем).

Үш хүннүҥ иштинде үргүлчүлээн чидиг демиселдиҥ команда талазы-биле бирги черин аныяк техниктер станциязының авиамодельчилери, ийигизин—Каа-Хемниҥ болгаш үшкүзүн—Улуг-Хемниҥ авиамодельчилери алган. Тиилекчилерге ДОСААФ обкомунуҥ дипломнарын тывыскан. Авиамоделизм талазы-биле янзы-бүрү разрядтың нормазын 11 кижи дужааган.

Н. МАЛОФЕЕВ.

Областа АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн областа шокар булуттарлыг, диңмирээшкиннерлиг, кыска чаашкыннарлыг хүн болур. Хат өй-тавында, чамдык черлерге дыңзыг. Агаарның температуразы: областа—22—27, а Кызылга — 24—26 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): **«306-гы херек»** —11.30, 1.30 шактарда. **«Амыдырал эгелээр»**—3.30, 5.30, 7.30, 9.30 шактарда. (биче залга): **«Бистиҥ Никита Сергеевичивис»**—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Сээн өңнүктериҥ»**—11.15, 1.15, 3.15 шактарда. **«Орук баксыраан үеде»**—5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Балтийниҥ дээри»** (2-ги кезээ)—1, 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарта.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: **«Дээр аяскан»**—5, 7, 9 шактарда.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажыңы № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуҥ 24-63, редакторнуҥ оралакчызының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйының 23-35, көдээ ажыл-агый үлетүүр болгаш транспорт кылдыстериниҥ 25-38, партийжи амыдырал болгаш культура амыдырал кылдыстериниҥ 37-13, иштики информация кылдызынын 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг кылдыстериниҥ 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00396. Чагыг № 1441. Культура эргелелиниҥ типографиязы.